



# Soortenbescherming in Overijssel

Handreiking voor het  
aanvragen van een ontheffing

November 2019

provincie  Overijssel

# Colofon

**Uitgave**

Provincie Overijssel

**EDO-registratiekenmerk**

2019/0340256

**Datum**

November 2019

**Auteur**

Scholten-Huizendveld, H.T.

**Inlichtingen bij**

Nanda, A.

Natuur & Milieu/ Beleidsontwikkeling en Realisatie

**Adresgegevens**

Provincie Overijssel

Luttenbergstraat 2

Postbus 10078

8000 GB Zwolle

Telefoon 038 499 88 99

Fax 038 425 48 88

[www.overijssel.nl](http://www.overijssel.nl)

[postbus@overijssel.nl](mailto:postbus@overijssel.nl)

# Inhoud

<b>Hoofdstuk 1</b>	<b>Inleiding</b>	<b>5</b>
1.1	Algemeen	5
1.2	Leeswijzer	5
<b>Hoofdstuk 2</b>	<b>Verbodsbepalingen Wet natuurbescherming</b>	<b>7</b>
2.1	Algemeen	7
2.2	Verboden per beschermingsregime	7
2.3	Opzet. Wanneer is er sprake van opzet?	8
2.4	Werkingsfeer: in welke situaties is de wet van toepassing?	9
<b>Hoofdstuk 3</b>	<b>Toe te passen begrippen en definities</b>	<b>10</b>
3.1	Nestplaatsen vogels	10
3.2	Voortplantings- en rustplaatsen Habitatrichtlijnsoorten en andere soorten	11
3.3	Ecologische functionaliteit	12
3.4	Niet-fysieke aantasting van nest, voortplantings- en rustplaatsen	13
3.5	Populatie	14
3.6	Mitigatie en compensatie	17
3.7	Ecologisch deskundige	18
3.8	Kennisdocumenten	19
<b>Hoofdstuk 4</b>	<b>Vrijstellingen verbodsbepalingen Wet natuurbescherming</b>	<b>20</b>
<b>Hoofdstuk 5</b>	<b>Gedragscodes</b>	<b>21</b>
<b>Hoofdstuk 6</b>	<b>Ontheffingen verbodsbepalingen Wet natuurbescherming</b>	<b>23</b>
6.1	Algemeen	23
6.2	Alternatieven/ geen andere bevredigende oplossing	25
6.3	Wettelijke belangen	25
6.4	Toetsingskader staat van instandhouding	25
<b>Hoofdstuk 7</b>	<b>Algemene indieningsvereisten</b>	<b>28</b>
<b>Hoofdstuk 8</b>	<b>Tijdelijke natuur</b>	<b>31</b>
<b>Hoofdstuk 9</b>	<b>Jaarrond beschermde nesten</b>	<b>34</b>
<b>Hoofdstuk 10</b>	<b>Kleine marterachtigen en egel</b>	<b>38</b>
10.1	Geen provinciale vrijstelling, maar ontheffing	38
10.2	Habitatgeschiktheidsonderzoek (fase 1)	38
10.3	Veldonderzoek (fase 2)	41
10.4	Effectenanalyse (fase 3)	43
10.5	Aanvragen ontheffing (fase 4)	43
10.6	Mogelijke maatregelen	44
<b>Hoofdstuk 11</b>	<b>Evenementen en vuurwerk</b>	<b>48</b>

11.1	Evenementen	48
11.2	Vuurwerk	51

<b>Bijlagen</b>		<b>54</b>
Bijlage 6.1	Werkingsfeer soortenbescherming	55
Bijlage 9.1		56
Bijlage 9.2		57
Bijlage 9.3		58
Bijlage 10.1		67
Bijlage 10.2		75
Bijlage 10.3		77
Bijlage 11.1		78

<b>TOEPASSING VAN EFFECTENINDICATOR OP SOORTENBESCHERMING</b>		
<b>OVERIJSEL</b>		<b>78</b>
<b>1.</b>	<b><i>Verontreiniging</i></b>	78
<b>2.</b>	<b><i>Verstoring door geluid</i></b>	78
<b>3.</b>	<b><i>Verstoring door licht</i></b>	79
<b>4.</b>	<b><i>Verstoring door trilling</i></b>	79
<b>5.</b>	<b><i>Optische verstoring</i></b>	79
<b>6.</b>	<b><i>Verstoring door mechanische effecten</i></b>	79

# Hoofdstuk 1 Inleiding

## 1.1 Algemeen

De Wet Natuurbescherming (verder te noemen Wnb) regelt de bescherming van planten en dieren op het gehele grondgebied van Nederland.

In deze wet zijn de oude Flora- en faunawet, de Natuurbeschermingswet en de Boswet samengegaan.

In de Wnb zijn deze onderdelen terug te vinden in hoofdstuk 2

Gebiedsbescherming, hoofdstuk 3 Soortenbescherming en hoofdstuk 4 Houtopstanden.

De Wet natuurbescherming bevat een algemene zorgplicht voor alle in het wild levende dieren en planten. Daarnaast voorziet de wet in strikte verboden die gelden voor aangewezen beschermde inheemse diersoorten, waaronder alle van nature in Nederland voorkomende soorten vogels.

De wet werkt volgens het 'nee-tenzij' principe ten aanzien van beschermde inheemse soorten: schadelijke handelingen zijn verboden, tenzij er een uitzondering voor is gemaakt.

De provincie is sinds de ingangsdatum van de Wnb vanaf 1 januari 2017 verantwoordelijk voor het beleidsveld natuur en heeft te maken gekregen met extra taken, bevoegdheden en verplichtingen.

Deze handreiking gaat specifiek in op onze provinciale bevoegdheid om ontheffingen van de verbodsbepalingen te verlenen voor soortenbescherming. De bevoegdheden voor schadebestrijding, jacht en faunabeheer maken geen onderdeel uit van deze handreiking.

Op een aantal onderdelen hebben wij beleid en regels vastgesteld voor soortenbescherming. Deze zijn vastgelegd in de Beleidsregel Natuur Overijssel resp. Hoofdstuk 7 van de Omgevingsverordening Overijssel. Daar waar dat aan de orde is, zal worden verwezen naar deze specifieke Overijsselse regels.

## 1.2 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven wij de verbodsbepalingen uit de Wet natuurbescherming.

In hoofdstuk 6 passeren een aantal centrale begrippen voor de ontheffingverlening de revue. Hier geven wij onder andere aan wat we verstaan onder begrippen als nest-, voortplantings- en rustplaatsen, ecologische functionaliteit en populatie.

In de hoofdstukken 4 en 5 worden de wettelijke en provinciale vrijstellingen resp. de gedragscodes beschreven.

In hoofdstuk 6 staat de ontheffingverlening centraal. Hier wordt ingegaan op wanneer een ontheffing moet worden aangevraagd, aan welke voorwaarden de ontheffing moet voldoen en hoe wij hier invulling aan geven.

In hoofdstuk 7 lichten wij de eisen voor een aanvraag voor een ontheffing toe. Hier wordt ook aangegeven welke typen onderzoek er in welke situaties worden vereist.

Vanaf hoofdstuk 8 behandelen wij onderwerpen waarvoor specifieke eisen gelden. Dat zijn achtereenvolgens Tijdelijke Natuur (hoofdstuk 8), Jaarrond beschermde nesten (hoofdstuk 9), Kleine marterachtigen en egel (hoofdstuk 10) en Evenementen en vuurwerk (hoofdstuk 11).

# Hoofdstuk 2 Verbodsbepalingen Wet natuurbescherming

## 2.1 Algemeen

In de Wet natuurbescherming worden in het wild levende dier- en plantsoorten beschermd via verschillende bepalingen. Het gaat onder meer om soorten die in Nederland, maar ook in Europa in hun voortbestaan worden bedreigd.

De Wet natuurbescherming heeft voor soorten drie verschillende beschermingsregimes:

- Vogels (paragraaf 3.1 Wnb):  
Het gaat hier om alle inheemse vogels in hun natuurlijk verspreidingsgebied. Ze zijn beschermd via de Vogelrichtlijn. In Nederland gaat het om alle soorten die als broedvogel, standvogel, wintergast, dwaalgast of doortrekker aanwezig kunnen zijn.
- Dieren en planten (paragraaf 3.2 Wnb):  
Het gaat hier om alle inheemse dieren en planten. Ze zijn beschermd via de Habitatrichtlijn en de verdragen van Bern en Bonn.
- Andere (nationale) soorten (paragraaf 3.3 Wnb):  
Het gaat hier om soorten die niet onder de reikwijdte van de Vogel- of Habitatrichtlijn vallen. Deze soorten zijn wel nationaal beschermd.

Per beschermingsregime is bepaald welke verboden er gelden en onder welke voorwaarden ontheffing, vergunning of vrijstelling kan worden verleend door het bevoegd gezag.

De bepalingen zijn gericht op de bescherming van individuele planten en dieren. Bij de beoordeling van effecten van de ingreep op beschermde soorten wordt gekeken naar de gevolgen voor de instandhouding van de populatie van de betrokken soort.

Deze bepalingen zijn samengevat in onderstaande tabel.

## 2.2 Verboden per beschermingsregime

### Wettelijke bepalingen

Verboden	Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn § 3.1 Wnb)	Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn § 3.2 Wnb	Beschermingsregime andere soorten § 3.3 Wnb
Doden en vangen	Art 3.1 lid 1 Het is verboden in het wild levende vogels te doden of te vangen	Art 3.5 lid 1 Het is verboden soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied <b>opzettelijk</b> te doden of te vangen	Art 3.10 lid 1a Het is verboden soorten <b>opzettelijk</b> te doden of te vangen
Vernielen en beschadigen	Art 3.1 lid 2 Het is verboden <b>opzettelijk</b> nesten, rustplaatsen en eieren	Art 3.5 lid 4 Het is verboden de voortplantingsplaatsen	Art 3.10 lid 1b

<b>Verboden</b>	<b>Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn § 3.1 Wnb)</b>	<b>Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn § 3.2 Wnb</b>	<b>Beschermingsregime andere soorten § 3.3 Wnb</b>
nest- en rustplaatsen	van vogels te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen	of rustplaatsen van dieren te beschadigen of te vernielen	Het is verboden de vaste voortplantings-plaatsen of rustplaatsen van dieren (Bijlage A) <b>opzettelijk</b> te beschadigen of te vernielen
Verbod opzettelijk storen	Art 3.1 lid 4 en 5 Het is verboden vogels opzettelijk te storen, tenzij de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort	Art 3.5 lid 2 Het is verboden dieren opzettelijk te verstoren	Niet van toepassing
Wezenlijke invloed	Art 3.1 lid 4 Het is verboden vogels opzettelijk te storen, tenzij de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort	Niet van toepassing	Niet van toepassing
Verbod Planten plukken, vernielen, etc.	Niet van toepassing	Art 3.5 lid 5 Het is verboden plantensoorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen	Art 3.5 lid 5 Het is verboden plantensoorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen

Tabel 2.1 Verboden per beschermingsregime

## 2.3 Opzet. Wanneer is er sprake van opzet?

In een aantal verbodsbepalingen is het opzetvereiste toegevoegd. Dat wil zeggen dat als een soort "per toeval" bijvoorbeeld wordt gedood, er geen sprake is van het overtreden van een verbodsbepaling. Van voorwaardelijke opzet is sprake als iemand een handeling verricht en daarbij bewust de aanmerkelijke kans aanvaardt dat zijn gedragingen schadelijke gevolgen hebben voor een dier of een plant (Memorie van Toelichting bij Wnb). Er is sprake van een opzettelijke handeling wanneer iemand zich er bewust van zou moeten zijn dat zijn handelingen of werkzaamheden kunnen leiden tot het overtreden van verbodsbepalingen.

Het Europese Hof van Justitie heeft bevestigd dat handelingen die worden verricht in het kader van normaal gebruik van de bodem voor landbouw-, bosbouw- en visserijdoeleinden ook vallen onder de reikwijdte van het opzetvereiste in de verbodsbepalingen van artikel 5 van de Vogelrichtlijn. Dit betekent dat het opzetvereiste ook van toepassing is bij normaal gebruik voor



bijvoorbeeld landbouwdoeleinden. De landbouwer zal dus rekening moeten houden met vogels bij normaal gebruik. Indien bij normaal gebruik vogels worden geschaad, dan zijn ontheffingen of vrijstellingen aan de orde en zal er getoetst moeten worden aan de ontheffings- of vrijstellingsvoorwaarden.

## **2.4 Werkingsfeer: in welke situaties is de wet van toepassing?**

De soortenbescherming binnen de Wet natuurbescherming is van toepassing wanneer beschermde soorten worden aangetast door een bepaalde handeling of activiteit. Daarbij kan het gaan om terugkerende werkzaamheden, zoals regulier beheer en onderhoud of gebruik, maar ook om eenmalige werkzaamheden zoals ruimtelijke ontwikkeling en inrichting. Ook als het niet gaat om werkzaamheden, maar om bijvoorbeeld evenementen, educatie en onderzoek kunnen beschermde soorten worden aangetast. Beschermde soorten komen niet alleen in natuurgebieden voor, maar ook in de bebouwde kom of in een recreatiegebied. Beschermde soorten kunnen niet alleen geschaad worden door grootschalige projecten, zoals de aanleg van een nieuwe snelweg of stadsuitbreiding. Ook kleine projecten kunnen schadelijk zijn, zoals het uitvoeren van een dakrenovatie van een woning. Er zijn daarom veel situaties denkbaar waarbij de wet van toepassing kan zijn.

Er kan pas goed antwoord gegeven worden op de vraag wanneer de wet van toepassing is als bekend is wat de gevolgen van een bepaalde handeling of activiteit kunnen zijn op de aanwezige natuurwaarden. Een onderzoek kan daarom noodzakelijk zijn. De zorgplicht geeft namelijk aan dat degene die een bepaalde activiteit of handeling, die gevolgen voor natuurwaarden zou kunnen hebben, wil verrichten zich daaraan voorafgaand op de hoogte stelt van de aanwezige natuurwaarden, de kwetsbaarheid ervan en de mogelijke gevolgen voor natuurwaarden van zijn handelen. Zo nodig wordt een deskundige geraadpleegd. Als duidelijk is geworden dat beschermde soorten aanwezig zijn binnen het plangebied van de activiteit of handeling, kan bepaald worden of verbodsbepalingen worden overtreden.

Vrijstellingen en gedragscodes kunnen van belang zijn voor de vraag of er sprake is van een overtreding voor een verbodsbepaling. Vrijstellingen zijn 'regels' voor welke een uitzondering gemaakt wordt op de verbodsbepaling, en gedragscodes vormen voorwaarden waarvoor ook een uitzondering geldt. Bij de vraag of er sprake is van mogelijk overtreden van verbodsbepalingen zijn ook vrijstellingen en gedragscodes van belang (zie volgende hoofdstukken).

# Hoofdstuk 3 Toe te passen begrippen en definities

Voor het beoordelen of er een ontheffing nodig is, is een aantal begrippen en definities belangrijk. Deze begrippen en definities worden in dit hoofdstuk nader toelicht.

## 3.1 Nestplaatsen vogels

Nestplaatsen zoals nesten, holen, etc. van vogels worden strikt beschermd, omdat ze cruciaal zijn voor de levenscyclus van dieren en zijn vitale onderdelen van de hele habitat van een soort.

De bescherming van nesten voor vogels is gebaseerd op de Vogelrichtlijn.

De bescherming van rustplaatsen vloeit echter niet voort uit de Vogelrichtlijn, maar is nodig ter uitvoering van artikel 6 van het Verdrag van Bern. Het gaat hier om een noodzakelijke aanvulling op de Vogelrichtlijn.

Zo beschermt het Verdrag van Bern, anders dan de Vogelrichtlijn, niet alleen nesten van vogels maar ook hun rustplaatsen tegen vernieling of beschadiging. Evenwel is deze nuancering voor de bescherming van rustplaatsen an sich niet relevant. Op grond van de Wet natuurbescherming worden rustplaatsen beschermd!

Een nest is een plek waar een diersoort paart, nestelt, broedt en de jongen grootbrengt tot ze groot genoeg zijn om deze plek te verlaten.

In de biologie omvat dit plekken die nodig zijn voor:

1. Balts<sup>1</sup>
2. Paring
3. Nestconstructie of selectie van een legplaats
4. Een plaats die wordt gebruikt voor het leggen van eieren en zorg voor jongen
5. Een plaats voor de ontwikkeling van eieren en uitbroeden van eieren
6. Nestplek of plek om jongen voort te brengen, of wanneer deze in gebruik zijn door jongen/nakomelingen op die plek

Een nestplaats moet voorzien in alle vereisten die nodig zijn voor een specifieke soort om succesvol te broeden. Het doel is het veiligstellen van de ecologische functionaliteit.

De meeste vogelsoorten maken elk broedseizoen een nieuwe nestplaats of zijn in staat zijn om een nieuw nestplaats te maken. Deze nestplaatsen (nesten, holen, etc.) vallen alleen onder de verbodsbepaling zo lang ze gebruikt worden voor de balts, paren, broeden en jongen groot te brengen.

Het seizoen is hierbij niet relevant. het feitelijk gebruik van het nest is bepalend. Indien de soort nest-indicerend gedrag vertoont, zoals het baltsgedrag en het aanslepen van nestmateriaal tot het moment dat de jongen uitvliegen, is het niet toegestaan het nest te verwijderen of de broedlocatie ongeschikt te maken. Dit is namelijk onderdeel van het broeden.

---

<sup>1</sup> Niet alle vogels baltsen op de plek, waar ze uiteindelijk hun nest gaan bouwen. De baltsplek valt alleen onder de nestbescherming als deze plek samenvalt met de nestplaats. Dat is soortafhankelijk.

Een beperkt aantal vogels bewoont de nestplaats permanent of keert elk jaar terug naar dezelfde nestplaats.

Verblijfplaatsen van deze laatste vogelsoorten zijn jaarrond beschermd. Wij hebben hiervoor een lijst met vogelsoorten vastgesteld met jaarrond beschermde nesten. In hoofdstuk 10 wordt hier dieper op ingegaan.

Bij vogels is het voor de beoordeling van de activiteit of handeling van belang of er sprake is van vernieling/beschadiging (artikel 3.1, lid 2 Wnb) of verstoring (artikel 3.1, leden 4 en 5 Wnb).

In artikel 3.1 vijfde lid Wnb is namelijk bepaald dat het opzettelijk storen van vogels alleen verboden is als dat wezenlijk invloed heeft op de staat van instandhouding. Voor het beantwoorden van de vraag of sprake is van een opzettelijke storing van wezenlijke invloed spelen factoren als de omvang van de populatie, de omvang en kwaliteit van de functionele leefomgeving en alternatieve nestlocaties een belangrijke rol spelen. Zie hiervoor ook paragraaf 5.4.

## **3.2 Voortplantings- en rustplaatsen Habitatrichtlijnsoorten en andere soorten**

De termen voortplantingsplaats en rustplaats zijn een directe vertaling vanuit de Habitatrichtlijn.

Onder de voortplantings- of rustplaats vallen holen, burchten en nesten en andere locaties die een bestendig gebruik kennen. Hiertoe behoren ook locaties die jaar in jaar uit voor een deel van het jaar in gebruik kunnen zijn. De voortplantingsplaats of rustplaats is van belang voor het goed kunnen functioneren van een bepaalde individu of groep. Dergelijke plekken zijn daarom jaarrond beschermd.

De voortplantingsplaats is de plek waar de voortplanting plaatsvindt. Onder voortplantingsplaats wordt verstaande plek die nodig is voor de paring en voor de geboorte en het grootbrengen van het nageslacht, alsook de nabijheid van de voortplantingsplaats indien het nageslacht afhankelijk is van die plekken<sup>2</sup>.

De rustplaats is de plaats die een dier (of een groep dieren) nodig heeft wanneer deze niet actief is. Rustplaatsen die regelmatig gebruikt worden moeten beschermd worden, ook al maakt de betreffende soort er op dat moment geen gebruik van<sup>3</sup>. Rustplaatsen zijn plekken die een bepaalde soort nodig heeft voor onder andere de thermoregulatie (onder andere reptielen), het rusten, slapen of herstellen en voor het vluchten. Ook overwinteringsplekken vallen onder de rustplaats.

Voortplantings- en rustplaatsen zijn ook beschermd op de momenten dat ze niet gebruikt worden, indien met grote mate van zekerheid verwacht kan worden dat

---

<sup>2</sup> Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC, EU, Brussel p. 57-58

<sup>3</sup> Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC, EU, Brussel, p. 59

de betreffende soort terugkeert naar deze rustplaats. Indien de rustplaats zeer incidenteel wordt gebruikt, wordt deze plek niet gekwalificeerd als rustplaats. Voor diersoorten die in een groter gebied activiteiten ontplooiën, moet de definitie van rustplaats worden beperkt tot een plaats die duidelijk is afgebakend.

Sommige soorten gebruiken een netwerk van verblijfplaatsen. Bij soorten die een seizoensverplaatsing kennen geldt dat alle onderdelen die periodiek gebruikt worden in de trekroute, ook tot de voortplantingsplaats of rustplaats gerekend kunnen worden. Dit voor zover deze van belang zijn voor het goed functioneren van de voortplantings- of rustplaats, Broedplekken, winterverblijven, tussenstations - ook al worden ze op het moment van de activiteit of handeling niet gebruikt - vallen dus onder de term voortplantings- of rustplaats. Zo kan een bepaalde soort gedurende een jaar meerdere plekken bewonen die elk slechts een deel van het jaar bewoond zijn, maar wel het gehele jaar onder beschermd worden. De voortplantings- of rustplaats dient in de tijd gezien altijd hetzelfde verblijf te betreffen: een vast verblijf. Belangrijk is dat het verblijf in functie moet zijn. Dat wil zeggen dat het nog in gebruik moet zijn voor het betreffende doel: voortplanting, rusten of verblijven. Dat gebruik hoeft niet continu te zijn, maar kan zich ook beperken tot een bepaalde periode in het jaar (broedseizoen, trekperiode, overwintering e.d.). De duur van de periode dat een verblijf vast en in functie is, verschilt per soort. Sommige soorten bewonen het gehele jaar door hetzelfde verblijf, andere soorten verplaatsen zich over kleinere of grotere afstanden in de loop van het jaar om daarna weer op exact dezelfde plek terug te keren voor het groot brengen van jongen en weer andere soorten kiezen jaarlijks een geheel nieuwe plek voor het verblijf. In de loop van een jaar kan een bepaalde soort dus meerdere verblijven hebben. Elk van deze verblijven kan door een ingreep verstoord, beschadigd of vernietigd worden, ook al bevinden zich op het moment van de ingreep geen individuen van die soort in dat verblijf. Of er al dan niet sprake is van een voortplantings- of rustplaats of een netwerk en het effect van de activiteit of handeling daarop zal aan de hand van ecologisch onderzoek moeten worden vastgesteld. Immers het gebruik is sterk soortafhankelijk en -specifiek. De ecologische functionaliteit van de rustplaats zal ook nadrukkelijk moeten worden betrokken bij de beoordeling.

Het voorgaande is ook van toepassing op de "andere" (nationale) soorten, die op grond van artikel 3.10 Wnb beschermd zijn.

### **3.3 Ecologische functionaliteit**

De wettelijke bepalingen over vernielen of beschadigen hebben tot doel om de ecologische functionaliteit van nesten, voortplantingsplaatsen en rustplaatsen te verzekeren. Het gaat niet uitsluitend om de bescherming van de verblijfplaats zelf. Met ecologische functionaliteit wordt bedoeld dat deze plaatsen een diersoort alle elementen moeten blijven bieden die nodig zijn om succesvol te kunnen voortplanten en/of rusten.

Op grond van jurisprudentie en het 'Guidance document'<sup>4</sup> worden foerageergebieden en vaste vliegroutes niet tot vaste rust- en verblijfplaatsen gerekend, tenzij deze als zodanig samenvallen met een vaste rust- en verblijfplaats. Dit wordt verder uitgewerkt in jurisprudentie, namelijk dat het verbod wordt overtreden, indien de vaste rust- en verblijfplaatsen niet samenvallen met het foerageergebied, maar door de aantasting van het foerageergebied de ecologische functionaliteit van de buiten het plangebied gelegen vaste rust- en verblijfplaatsen zodanig verstoord worden, dat de betreffende soort deze plaatsen om die reden zal verlaten of aannemelijk is dat die zal worden verlaten.

De ecologische functionaliteit van broed-, voortplantings- en rustplaatsen moet gewaarborgd zijn. Dit betekent dat deze plaatsen een diersoort alle elementen moet blijven bieden die nodig zijn om succesvol te kunnen broeden en/of rusten.

De ecologische functionaliteit mag op geen enkel moment, ook niet tijdelijk, in het geding komen.

In het Guidance document wordt geadviseerd om voor diersoorten die in een groter gebied activiteiten ontplooiën, de definitie van rustplaats te beperken tot een plaats die duidelijk is afgebakend. Bij de bepaling hiervan is de reikwijdte van een soort (groot of klein territorium) dus van groot belang. Als een soort namelijk niet een andere rustplaats kan bereiken, dan valt deze in principe weg bij een ander alternatief. Dit is dus ook belangrijk aspect bij de bepaling van de ecologische functionaliteit van een rustplaats.

De ecologische functionaliteit wordt aangetast als de verstoring ertoe leidt dat de dieren hun nest-, voortplantings- of rustplaats permanent gaan verlaten of mijden.

Kortom: Het gaat erom of de nest-, voortplantings- of rustplaatsen door vernieling of beschadiging van het nest zelf, dan wel door de achteruitgang van de kwaliteit van het foerageer- of ander leefgebied, permanent worden verlaten of vermeden.

### **3.4 Niet-fysieke aantasting van nest, voortplantings- en rustplaatsen**

Vernielen of beschadigen kan onder omstandigheden ook worden veroorzaakt door niet-fysieke aantasting, bijvoorbeeld door ernstige licht- of geluidverstoring. De Habitatrichtlijn bepaalt in artikel 12 eerste lid, aanhef en onder d) dat de lidstaten maatregelen nemen om "*deterioration or destruction*" te verbieden.

In het Guidance document voor de Habitatrichtlijn is '*beschadiging*' gedefinieerd als '*fysieke achteruitgang*': "*Deterioration can be defined as physical degradation affecting a breeding site or resting place. In contrast to destruction, such degradation might also occur slowly and gradually reduce the functionality of the site or place. If it is possible to establish a clear cause-effect relationship*

---

<sup>4</sup> Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC, EU, Brussel, 2007

*between one or more human-induced activities and the deterioration of a breeding site or resting place, Article 12(1)(d) applies."*

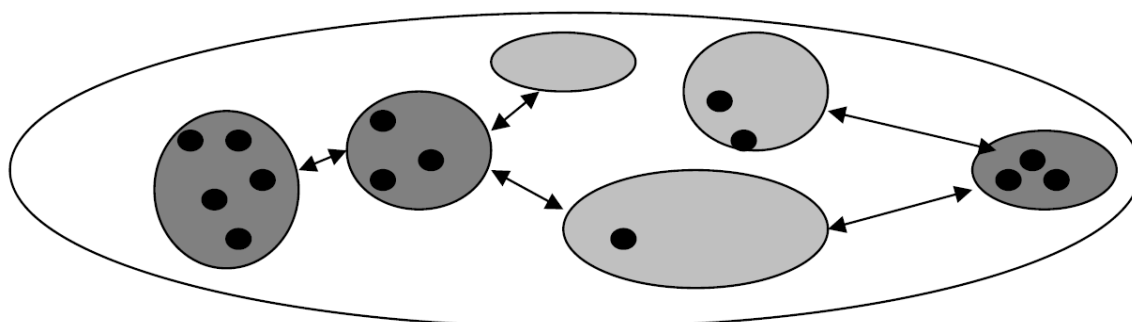
Kortom, als de ecologisch functionele leefomgeving verslechtert dan kan er tevens sprake zijn van aantasting van de nest-, voortplantings- of rustplaats. Te denken valt bijvoorbeeld aan een lamp die continu op de vliegopening van een vleermuisverblijfplaats wordt gericht. Er is dan sprake van een directe relatie tussen de handeling/activiteit en het gevolg, de aantasting van de voortplantings- of rustplaats. Ook kan het gaan om een niet fysieke aantasting van de essentieel leefgebied behorend bij een verblijfplaats, bijvoorbeeld het door licht en/of geluid onbruikbaar worden van essentieel foerageergebied. Over niet-fysieke aantasting is (nog) geen jurisprudentie.

### 3.5 Populatie

Een populatie is een groep van individuen behorende tot dezelfde soort. Hoe groot die groep moet zijn om te voorkomen dat deze een groot risico loopt om uit te sterven, bijvoorbeeld door een te grote mate van isolatie of door gebrek aan genenuitwisseling, is afhankelijk van de soort. Bij de afweging of een ontheffing voor het overtreden van een verbodsbepaling kan worden verleend en/of compenserende maatregelen noodzakelijk zijn, wordt onder andere bekeken of de gunstige staat van instandhouding van de soort of populatie niet in het geding is. In dit kader is het de vraag wat een populatie is, over welk gebied die populatie onderzocht moet worden en wat het effect van de ingreep is op die populatie.

In cultuurlandschappen zoals het Nederlands landschap vormen de meeste soorten een netwerkpopulatie en is een netwerk van veelal kleine leefgebieden nodig waartussen onderlinge uitwisseling van individuen mogelijk is. Belangrijk voor het functioneren van een netwerkpopulatie zijn:

- het totale oppervlakte van de afzonderlijke leefgebieden;
- de kwaliteit van de leefgebieden;
- de (kwaliteit van de) verbindingen tussen de leefgebieden;
- de verdeling van de leefgebieden in het landschap.



Figuur 3.1 meerdere soortenpaartjes (zwarte stippen) vormen samen een netwerkpopulatie; gebieden van goede kwaliteit (donkergrijs) herbergen meer paartjes per hectare dan gebieden van matige of slechte kwaliteit (lichtgrijs). Het tussenliggende landschap voorziet in goede ecologische verbindingswegen voor de soort.

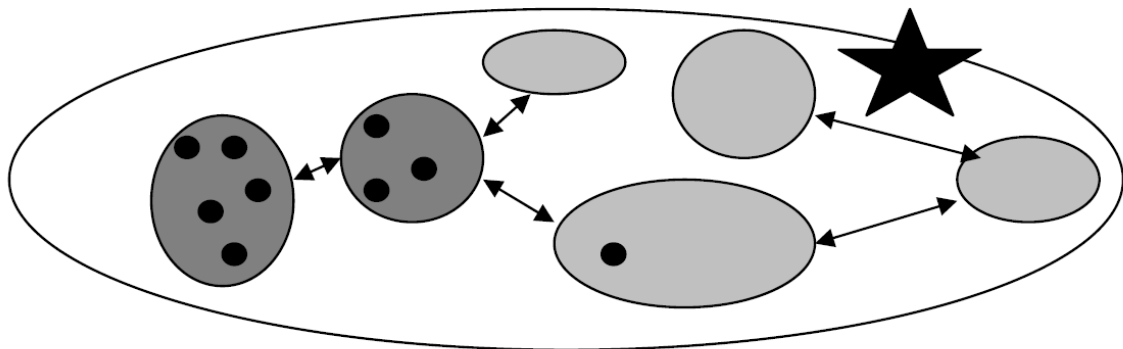
Activiteiten of werkzaamheden kunnen op verschillende onderdelen van het netwerk effect hebben:

- verlies aan oppervlakte van leefgebied (volledig of deels);

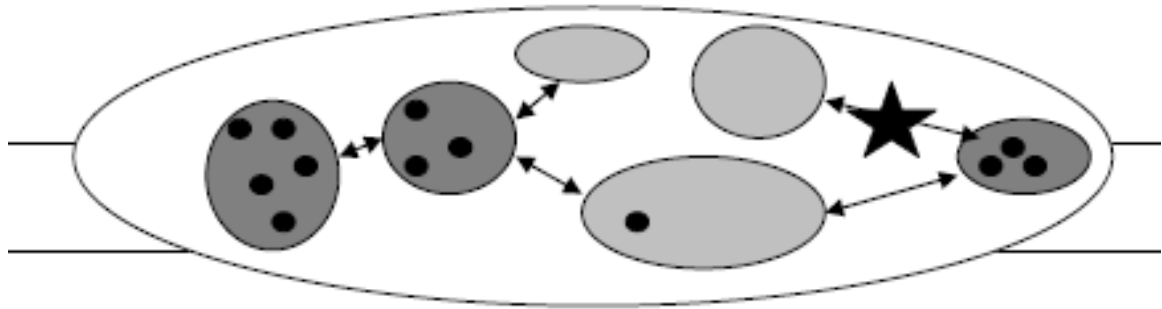
- verlies aan kwaliteit van een leefgebied (door geluid, vervuiling, verdroging, menselijke aanwezigheid, licht enzovoort);
- verlies aan ecologische verbindingswegen in van het tussenliggende landschap (door barrières door infrastructuur of nieuwe gebruiksvormen, het verdwijnen van de landschappelijke dooradering, versnippering);
- te grote afstand tussen leefgebieden (isolatie).

Bij het bepalen van de effecten van activiteiten of werkzaamheden op de gunstige staat van instandhouding van een bepaalde soort of populatie, dient in de meeste gevallen deze netwerkbenadering toegepast te worden. Het gaat dan uitsluitend om het netwerk dat binnen Nederland aanwezig is. Voor elke ingreep, voor elke soort of populatie en voor elk gebied blijft de uiteindelijke uitwerking maatwerk, maar er kunnen wel enkele richtingen worden aangegeven:

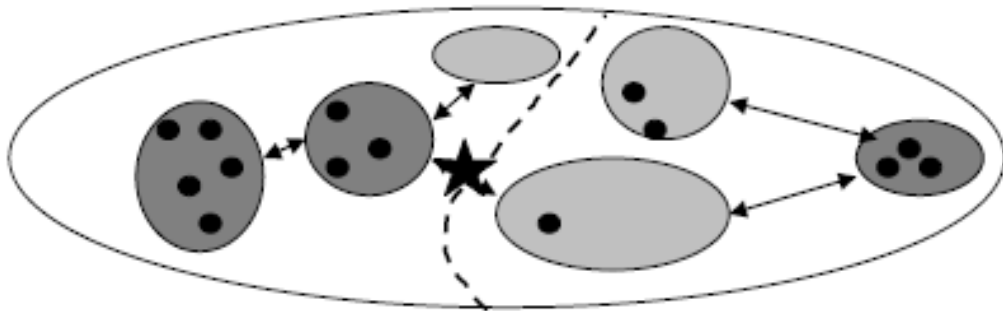
- een effect kan zich over grote afstand manifesteren;
- kleine projecten of werkzaamheden kunnen grote gevolgen hebben, terwijl grote projecten of werkzaamheden kleine gevolgen kunnen hebben: dat is afhankelijk van het type handeling, de aanwezige soorten en het betreffende gebied;
- zelfde type projecten of werkzaamheden kunnen op de ene plek geen gevolgen hebben en op de andere plek wel;
- er kan cumulatie van effecten optreden door activiteiten en handelingen van andere partijen;
- een effect kan tijdelijk zijn maar ook permanent.



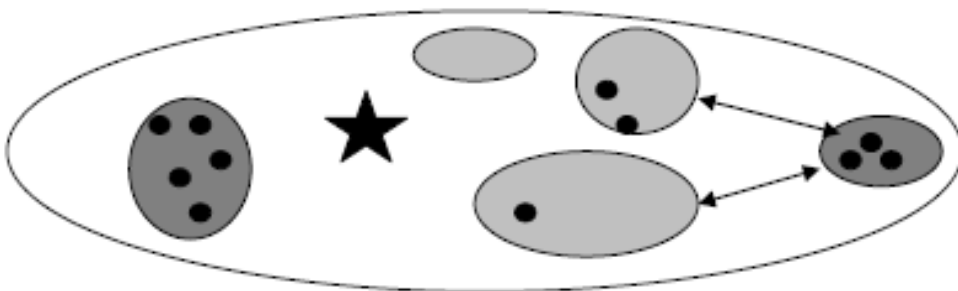
Figuur 3.2: een ingreep (ster in de figuur) veroorzaakt een kwaliteitsverlies van enkele leefgebieden waardoor deze niet meer geschikt zijn om jongen groot te brengen: de gunstige staat van instandhouding van de netwerkpopulatie als geheel gaat achteruit.



Figuur 3.3: een ingreep veroorzaakt de isolatie van één leefgebied; het resterende netwerk van leefgebieden blijft geschikt om de populatie te herbergen. De ingreep heeft geen invloed op de gunstige staat van instandhouding.

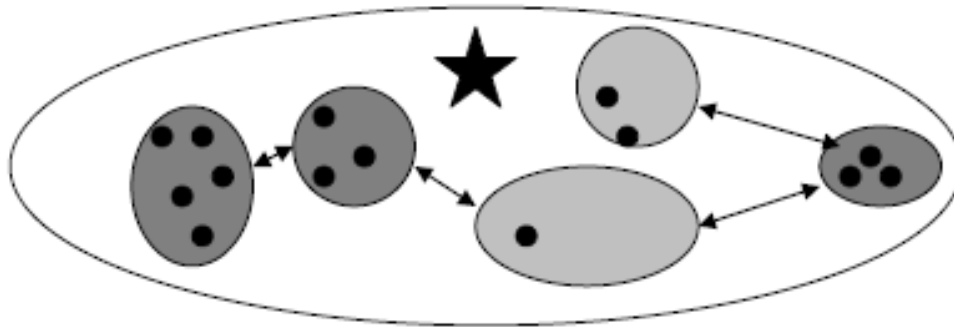


Figuur 3.4: een ingreep veroorzaakt de vernietiging van één essentiële verbinding; er blijven twee netwerken van leefgebieden over (gescheiden door de stippellijn), die beide te klein en daardoor niet meer geschikt zijn om een gezonde metapopulatie in stand te houden. De gunstige staat van instandhouding is niet gewaarborgd.



Figuur 3.5: een ingreep veroorzaakt de vernietiging van één van de belangrijke leefgebieden binnen het netwerk. Hierdoor ontstaan twee deelnetwerken die niet meer levensvatbaar zijn: de gunstige staat van instandhouding is niet gewaarborgd.





Figuur 3.6: een ingreep veroorzaakt de vernietiging van één van de marginaal geschikte deelgebieden, maar heeft belangrijk effect op het netwerk als geheel. De gunstige staat van is niet in het geding.

Tot zover was sprake van deelpopulaties die samen een netwerkpopulatie vormen. Er kan echter ook sprake zijn van geïsoleerde populaties, die geen netwerk vormen met andere deelpopulaties.

Dat kan een natuurlijke situatie zijn, maar dat kan ook een gevolg zijn van een eerder ingezette versnippering van het landschap. Van sommige soorten komt in Nederland slechts een enkele geïsoleerde populatie voor. Van andere soorten komen zowel netwerkpopulaties als geïsoleerde populaties voor. In het geval van een geïsoleerde populatie kan de gunstige staat van instandhouding niet worden gerelateerd aan een netwerk, maar dient deze te worden gerelateerd aan de betreffende geïsoleerde populatie. Een geïsoleerde populatie die niet in een gunstige staat van instandhouding verkeert, kan mogelijk weer in een gunstige staat worden gebracht door een verbinding met (een) andere populatie(s) tot stand te brengen of te herstellen.

## 3.6 Mitigatie en compensatie

### Mitigatie

Een activiteit mag niet leiden tot een verslechtering van de staat van instandhouding, is dat wel het geval dan kan er geen ontheffing verleend worden.

Door het treffen van goede maatregelen (mitigatie) kan worden voorkomen dat een project een negatief effect heeft op de staat van instandhouding.

Mitigerende maatregelen dienen een positief effect te hebben op de soort. Het positieve effect van mitigatie geeft in evenredige mate ruimte voor het negatieve effect. De kwaliteit en kwantiteit van de mitigerende maatregel dient dus minimaal dezelfde kwaliteit en kwantiteit te hebben als hetgeen verloren gaat. Dit betekent dat het moet gaan om mitigerende maatregelen die bewezen effectief zijn. Deze effectiviteit kan worden aangetoond door bijvoorbeeld onderzoek of eerder succesvolle toepassing in vergelijkbare situaties.

Als de maatregelen die worden getroffen met zekerheid overtreding van een of meerdere verbodsbepalingen voorkomen, hoeft voor de betreffende soort geen ontheffing te worden aangevraagd. Het gaat hier om vooraf te treffen maatregelen die garanderen dat de negatieve effecten (op basis van een effectenanalyse) teniet worden gedaan en dat er geen overtreding van de verbodsbepaling plaats vindt..

Voorbeelden van mitigerende maatregelen zijn, die voorkomen dat verbodsbepalingen worden overtreden:

- Het doden van soorten kan voorkomen worden door ze voortijdig weg te vangen en dezelfde dag in een geschikt leefgebied terug te zetten. Ook door het werken buiten kwetsbare periode kan overtreding van verbodsbepalingen voorkomen worden. Verder is het voortijdig ongeschikt maken van een terrein soms een toepasbare maatregel. Dit zijn maatregelen in het kader van zorgvuldig handelen
- Storen/verstoren: als werkzaamheden worden uitgevoerd buiten de kwetsbare perioden, buiten de periode dat ze jongen grootbrengen, buiten de winterslaap, buiten de trek en buiten de voortplantingsperiode, dan is er mogelijk geen sprake van het storen van vogels (met een wezenlijk effect) of het verstoren van dieren.
- Vangen van soorten: Soorten worden weggevangen om te voorkomen dat ze slachtoffer worden tijdens de werkzaamheden. Ze worden niet uit de natuur gehaald, maar elders teruggeplaatst. Als ze dezelfde dag elders worden teruggeplaatst is het verbod op het vangen niet aan de orde.

Voor de beoordeling van de vraag of door het treffen van mitigerende maatregelen er al dan geen ontheffing nodig is, kunt u het beste contact opnemen met medewerkers van de provincie. Zij kunnen samen met u beoordelen of de maatregelen effectief zijn en of er nog een ontheffing nodig is.

### **Compensatie**

Compenserende maatregelen zijn maatregelen die de aangerichte schade compenseren of ongedaan maken. Artikel 16 van de Habitatrichtlijn noemt deze maatregelen niet. Er bestaat dan ook als zodanig geen verplichting tot het nemen ervan. Deze maatregelen kunnen echter wel bijdragen aan de noodzakelijke onderbouwing van een door een lidstaat toegestane afwijking, van de verboden in het licht van de vereisten dat er geen andere bevredigende oplossing bestaat en dat de afwijking geen afbreuk doet aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan (Memorie van Toelichting bij de Wnb).

Compenserende maatregelen kunnen niet voorkomen dat er een ontheffing moet worden aangevraagd. Compensatie kan plaatsvinden binnen of buiten het projectgebied om een andere (deel)populatie te versterken. De gunstige staat van instandhouding van de soort als geheel komt dan niet in het geding. Let wel op dat deze staat van instandhouding beoordeeld moet worden op landelijk, regionaal of lokaal niveau. Dit hangt samen met de mate van bescherming van de soort en de ecologie van de betreffende soort. Zie hiervoor paragraaf 3.6.

## **3.7 Ecologisch deskundige**

Aanwezige beschermde dieren en planten geen schade ondervinden door de uitvoering van activiteiten of handelingen. Een ecologisch deskundige helpt na te gaan of dit zo is. Hij/zij bepaalt ook hoe eventuele schade wordt voorkomen. Is er een ontheffing nodig, dan helpt de ecologisch deskundige met de aanvraag.

Onder een ecologisch deskundige verstaan we een persoon die in een bepaalde situatie en voor specifieke soorten gevraagd wordt te adviseren en/of begeleiden,

aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soort specifieke ecologie. Hij/zij voldoet aan één of meer van deze punten:

- hij/zij heeft een relevante afgeronde hbo- of universitaire opleiding, met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie;
- hij/zij heeft een afgeronde mbo-opleiding, met als zwaartepunt Wet natuurbescherming, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten;
- hij/zij is werkzaam voor een ecologisch adviesbureau, zoals een bureau dat is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus;
- hij/zij zet zich aantoonbaar actief in op het gebied van de soortenbescherming en is werkzaam of aangesloten bij de volgende Nederlandse organisaties: Zoogdiervereniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied;
- hij/zij zet zich aantoonbaar actief in op het gebied van de monitoring en/of bescherming.

### **3.8 Kennisdocumenten**

Er zijn kennisdocumenten opgesteld voor een aantal soorten<sup>5</sup> die bij de uitvoering van handelingen of activiteiten vaak in het geding komen. De kennisdocumenten zijn beschikbaar via de website van B12<sup>6</sup>. In paragraaf 4.2 van onze Beleidsregels Natuur Overijssel 2017 hebben wij aangegeven dat voor ecologische onderbouwingen in het kader van soortenbescherming op grond van de Wet natuurbescherming gebruik gemaakt kan worden van de kennisdocumenten soorten. Het Kennisdocument is een leidraad. De ecologische inzichten kunnen in het specifieke geval anders zijn. Voor een ecologische onderbouwing geldt dat dit gebaseerd moet zijn op de nieuwste wetenschappelijke inzichten. Dat is niet gebonden aan het Kennisdocument. Afwijkingen van het kennisdocument zijn mogelijk met een degelijke motivering.

---

<sup>5</sup> Bever, buizerd, das, gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, gierzwaluw, grote modderkruiper, heikikker, huismus, kamsalamander, kerkuil, levendbarende hagedis, noordse woelmuis, poelkikker, roek, rosse vleermuis, rugstreppad, ruige dwergvleermuis, steenuil, watervleermuis en zandhagedis.

<sup>6</sup> <https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/kennisdocumenten-soorten-ontheffingen-wet-natuurbescherming/>

# Hoofdstuk 4 Vrijstellingen verbodsbepalingen Wet natuurbescherming

In de Wet natuurbescherming zelf zijn een aantal vrijstellingen op de verbodsbepalingen geregeld (artikelen 3.3, lid 7, 3.8, lid 7 en 3.10, lid 3 Wnb). Het gaat hier om de volgende **wettelijke** vrijstellingen voor:

- handelingen in het kader van Natura 2000, ter uitvoering van een instandhoudingsdoelstelling of een passende maatregel die nodig is voor de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied.
- handelingen die onderdeel zijn van een beheerplan voor een Natura 2000-gebied of een programma in het kader van een programmatische aanpak. Bij de totstandkoming van het beheerplan of het programma moeten de betreffende handelingen zijn getoetst aan de criteria voor afwijking van de beschermingsregimes. Het bestuursorgaan dat het beheerplan of programma heeft vastgesteld, moet hetzelfde zijn als het bestuursorgaan dat bevoegd is voor het verlenen van de ontheffing of moet zijn vastgesteld in overeenstemming met het bevoegde gezag voor het verlenen van ontheffingen. Op dit moment is er uitsluitend een programmatische aanpak voor Natura 2000.
- de bosmuis, de huisspitsmuis en de veldmuis: de verboden *Opzettelijk doden en vangen en Opzettelijk beschadigen en vernielen van voortplantingsplaatsen en rustplaatsen* (artikel 3.10, lid 3 Wnb) zijn voor deze dieren niet van toepassing, voor zover deze dieren zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevinden.

Voor beschermde soorten waarvan de staat van instandhouding goed is, en waarbij er op voorhand geen sprake is van een potentiële aantasting van de staat van instandhouding van de populatie, hebben Provinciale Staten voor regelmatig voorkomende ingrepen een vrijstelling verleend. Deze **provinciale** vrijstellingen zijn geregeld in artikel 7.4.1, eerste lid van de Omgevingsverordening Overijssel en opgenomen in Bijlage 9a van deze verordening

Het betreft een vrijstelling voor het *opzettelijk vangen* van genoemde soorten (artikel 7.4.1 van de Omgevingsverordening Overijssel). De vrijstelling mag uitsluitend gebruikt worden in het belang van ruimtelijke ontwikkelingen en bestendig beheer en onderhoud.

Deze vrijstellingslijst is per 1 december 2019 aangepast. Vijf soorten (bunzing, hermelijn, wezel, egel en ondergrondse woelmuis) zijn van de vrijstellingslijst gehaald, omdat de staat van instandhouding van de marterachtigen en egel onvoldoende vaststaat. De vrijstelling voor de ondergrondse woelmuis is vervallen, omdat deze soort niet voorkomt in Overijssel.

De soorten die op de lijst blijven staan, mogen met gebruikmaking van de vrijstelling (onder voorwaarden) worden gevangen.

# Hoofdstuk 5 Gedragscodes

Zoals in het vorige hoofdstuk is beschreven kan de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit op grond van artikel 3.31 Wnb gedragscodes goedkeuren. Indien gewerkt kan worden met een dergelijke gedragscode, kan een vrijstelling gelden van de verbodsartikelen.

In een gedragscode staan gedragsregels die beschrijven op welke manier schade aan beschermde dieren of planten zo veel mogelijk wordt voorkomen bij het uitvoeren van activiteiten.

Een gedragscode biedt via algemene voorschriften vooraf duidelijkheid aan uitvoerders.

Gedragscodes moeten in ieder geval voldoende concreet zijn, waarborgen dat er zorgvuldig wordt gehandeld en dat de werkzaamheden waarop de gedragscode betrekking heeft geen wezenlijke invloed hebben op beschermde soorten.

Een gedragscode kan van toepassing zijn op handelingen in het kader van:

- a) bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
- b) bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of de bosbouw;
- c) bestendig gebruik, of
- d) ruimtelijke ontwikkeling of inrichting.

De minister heeft in de afgelopen jaren een aantal gedragscodes goedgekeurd.

Meer informatie hierover kunt u vinden op de website van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland<sup>7</sup> Indien aantoonbaar gewerkt wordt volgens een goedgekeurde gedragscode is een ontheffing niet meer nodig. Aantoonbaar werken volgens een gedragscode houdt in dat er moet worden voldaan aan alle verplichtingen en voorwaarden, zoals die zijn opgenomen in de betreffende gedragscode én het goedkeuringsbesluit.

Indien er wordt afgeweken van de gedragscode of er komen beschermde soorten voor die niet zijn voorzien in de gedragscode, is een ontheffing nodig.

Gedragscodes zijn algemeen geldend voor de periode, genoemd in het goedkeuringsbesluit. Als in het goedkeuringsbesluit geen restricties in de toepasbaarheid zijn opgenomen mag elke organisatie hier gebruik van maken. Het moet wel gaan om dezelfde handelingen als in de gebruikte gedragscode. Ook moet er sprake zijn van hetzelfde wettelijk belang waarop de gedragscode is goedgekeurd. Zo kan een gemeente meestal gebruik maken van een gedragscode die door een andere gemeente is opgesteld binnen de periode waarvoor de goedkeuring geldt. Het is dus niet nodig om voor dezelfde handelingen telkens min of meer gelijklopende gedragscodes ter goedkeuring voor te leggen (Memorie van Toelichting bij Wnb).

Indien een organisatie (zoals een waterschap, gemeente, provincie, bouwbedrijf etc.) gebruik wil maken van een goedgekeurde gedragscode, moet deze gedragscode aantoonbaar in haar organisatie zijn geïmplementeerd. Tevens moet worden voldaan aan alle genoemde voorwaarden in zowel het goedkeuringsbesluit als de betreffende gedragscode.

---

<sup>7</sup><https://mijn.rvo.nl/overzicht-gedragscodes>

Voor ecologische adviesbureaus betekent dit dat zij bij projecten alleen uit mogen gaan van een gedragscode als de opdrachtgever zich aantoonbaar heeft geconformeerd aan een gedragscode en alle verplichtingen die daaruit voortvloeien.

# Hoofdstuk 6 Ontheffingen verbodsbepalingen Wet natuurbescherming

## 6.1 Algemeen

Voor activiteiten of handelingen is een ontheffing van één of meer verbodsbepalingen nodig als:

- Er geen maatregelen mogelijk zijn om het overtreden van de verbodsbepalingen te voorkomen;
- Er geen wettelijke vrijstelling of provinciale vrijstelling (hoofdstuk 4) of gedragscode (hoofdstuk 5) van toepassing is.

De belangrijkste voorwaarden voor het verkrijgen van een ontheffing zijn:

- de effecten kunnen niet worden voorkomen door een andere oplossing te kiezen of uw activiteiten aan te passen (geen andere bevredigende oplossing);
- de activiteiten hebben geen invloed op het voortbestaan van de populatie(s) van een of meerdere soorten;
- en de activiteiten vinden plaats in het kader van een wettelijk belang (zie paragraaf 5.3).

Per beschermingsregime zijn er kleine verschillen en nuanceringen in deze voorwaarden. Hieronder is dit schematisch weergegeven.

	<b>Vogels (Wnb 3.3)</b>	<b>Habitatrichtlijnsoorten (Wnb 3.8)</b>	<b>Andere beschermde soorten (Wnb 3.10)</b>
Voorwaarden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Geen andere oplossing</li> <li>• geen verslechtering staat van instandhouding</li> <li>• Nodig in belang van:</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Geen andere oplossing</li> <li>• Geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding</li> <li>• Nodig in belang van:</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Geen andere oplossing</li> <li>• Geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding</li> <li>• Nodig in belang van:</li> </ul>
Belang	Volksgezondheid of de openbare veiligheid	Volksgezondheid of de openbare veiligheid	Volksgezondheid of de openbare veiligheid
Belang		Andere dwingende redenen van groot openbaar belang	Andere dwingende redenen van groot openbaar belang
Belang	Veiligheid van het luchtverkeer		
Belang	Ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren	Ter voorkoming van ernstige schade aan gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden, wateren of andere vormen van eigendom	Ter voorkoming van ernstige schade aan gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden, wateren of andere vormen van eigendom
Belang	Bescherming van flora en fauna	Bescherming van de wilde flora en fauna, of voor de instandhouding van natuurlijke habitats	Bescherming van de wilde flora en fauna, of voor de instandhouding van natuurlijke habitats

	<b>Vogels (Wnb 3.3)</b>	<b>Habitatrichtlijnsoorten (Wnb 3.8)</b>	<b>Andere beschermden soorten (Wnb 3.10)</b>
Belang	Onderzoek of onderwijs, het uitzetten of herinvoeren van soorten, of voor daarmee samenhangende teelt	Onderzoek en onderwijs, repopulatie of herintroductie	Onderzoek en onderwijs, repopulatie of herintroductie
Belang	Om het vangen, het onder zich hebben of elke andere wijze van verstandig gebruik van bepaalde vogels in kleine hoeveelheden selectief en onder strikt gecontroleerde omstandigheden toe te staan	Om het onder strikt gecontroleerde omstandigheden mogelijk te maken op selectieve wijze en binnen bepaalde grenzen een beperkt aantal - bij de ontheffing of vrijstelling vastgesteld - van bepaalde dieren van de aangewezen soort te vangen of onder zich te hebben, onderscheidenlijk een beperkt aantal - bij de ontheffing of vrijstelling vastgesteld - van bepaalde planten van de aangewezen soort te plukken of onder zich te hebben;	Om het onder strikt gecontroleerde omstandigheden mogelijk te maken op selectieve wijze en binnen bepaalde grenzen een beperkt aantal - bij de ontheffing of vrijstelling vastgesteld - van bepaalde dieren van de aangewezen soort te vangen of onder zich te hebben, onderscheidenlijk een beperkt aantal - bij de ontheffing of vrijstelling vastgesteld - van bepaalde planten van de aangewezen soort te plukken of onder zich te hebben;
Belang			Ruimtelijke inrichting
Belang			Voorkoming van schade of overlast, met in begrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes of begraafplaatsen
Belang			Schade of overlast van dieren door veroorzaakte schade of door draagkracht van het gebied
Belang			Onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren
Belang			Bestendig beheer of onderhoud
Belang			Algemeen belang
Belang			Bestendig gebruik

Tabel 6.1 Overzicht beschermingsregimes Wet natuurbescherming



## **6.2 Alternatieven/ geen andere bevredigende oplossing**

Om de strikte bescherming van soorten te verzekeren, moeten alternatieven worden beoordeeld in relatie tot de verbodsbepalingen. Dit moet worden onderbouwd met objectief verifieerbare factoren, zoals wetenschappelijke en technische feiten.

Met de termen 'andere bevredigende oplossing' en 'alternatieven afweging' wordt in de praktijk hetzelfde bedoeld. Aangetoond moet worden dat er geen andere bevredigende oplossing voor de voorgenomen activiteiten of werkzaamheden is welke geen of duidelijk minder negatieve effecten heeft op de soort. Als er wel een andere bevredigende oplossing is die minder negatieve effecten oplevert voor een dergelijke soort, moet dit alternatief worden uitgevoerd.

Het alternatievenonderzoek dient zowel gericht te zijn op de locatieafweging als op de inrichtings- en uitvoeringsalternatieven. Hierbij gemaakte afwegingen moeten gedegen worden onderbouwd. Afwegingen op basis van financiële haalbaarheid of (bestuurlijke) wenselijkheid zijn niet automatisch voldoende. Wel geldt het proportionaliteitsprincipe. Indien de effecten zeer beperkt, tijdelijk en/of zelfs positief van aard zijn, zal deze voorwaarde minder motivatie vragen. Bij grootschalige werkzaamheden en/of grote effecten waarbij de staat van instandhouding van een lokale of landelijke populatie van soorten in het geding is, zullen de mogelijkheden van andere bevredigende oplossingen uitgebreider moeten worden bestudeerd.

## **6.3 Wettelijke belangen**

Voor het verkrijgen van een ontheffing is vereist, dat er met de uitvoering van het project een (wettelijk) belang gediend moet worden.

Voor de drie beschermingsregimes zijn deze belangen deels gelijk en deels verschillen ze. Zo zijn er bij de "andere" (nationale) soorten (artikel 3.10 Wnb) meer belangen waarvoor een ontheffing verleend kan worden. Zie voor een totaaloverzicht van de wettelijke belangen het schema in paragraaf 6.1.

De initiatiefnemer moet bij de aanvraag onderbouwen welk (wettelijk) belang op het project van toepassing is. Hierbij moet ook goed gemotiveerd worden waarom het project zwaarder weegt dan de beschermingsdoelstellingen uit de wet. Het is belangrijk om daarbij onderscheid te maken tussen de verschillende beschermingsregimes.

Een project kan meerdere belangen dienen, bijvoorbeeld in het kader van het belang ter bescherming van flora en fauna in combinatie met het belang ruimtelijke ingrepen en ontwikkelingen.

## **6.4 Toetsingskader staat van instandhouding**

Een belangrijke voorwaarde voor het verkrijgen van een ontheffing is dat het project of de handeling geen verslechtering van de staat van instandhouding (vogels) tot gevolg mag hebben, dan wel dat geen afbreuk wordt gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke

verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan (habitatrichtlijn- en "andere" soorten).

Hoewel in de drie beschermingsregimes de formulering iets verschilt, is de wijze waarop we hiermee omgaan hetzelfde.

Belangrijke parameters voor de bepaling van de staat van instandhouding zijn:

- verspreidingsgebied;
- populatie;
- leefgebied (oppervlakte van habitat, geschiktheid van habitat voor soorten, structuur en functies van habitats); en
- toekomstperspectief.

De staat van instandhouding van een soort wordt als 'gunstig' beschouwd wanneer:

- "uit populatie dynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin deze voorkomt; en
- dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven; en
- het natuurlijk verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden; en
- er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden"

(artikel 1.1, lid 1 Wnb).

Wanneer niet aan deze criteria wordt voldaan, is sprake van een ongunstige staat van instandhouding.

Het is maatwerk om te bepalen of het project geen negatief effect heeft op de gunstige staat van instandhouding van de beschermde soort(en).

De initiatiefnemer moet hiervoor onderzoeken hoe (de populaties van) de soorten het betreffende gebied gebruiken, of er sprake is van populaties die deel uitmaken van een netwerk of dat er sprake is van geïsoleerde populaties en hoe de regionale en landelijke trend van de soorten is. Daarnaast moet bekend zijn welke effecten de voorgenomen activiteiten en werkzaamheden hebben op de kwaliteit en de oppervlakte van het leefgebied van (de populaties van) de soorten. Hulpmiddelen hiervoor zijn de Soortendatabase en de Effectenindicator<sup>8</sup>, de kennisdocumenten soorten<sup>9</sup>, de website van Sovon<sup>10</sup>, site van compendium voor de leefomgeving, verspreidingsatlas, etc.

In zijn algemeenheid geldt: hoe zeldzamer/standvastiger de soort is, hoe meer moeite gedaan moet worden om de staat van instandhouding te waarborgen.

Ook geldt hoe groter het negatieve effect is, hoe meer maatregelen getroffen zouden moeten worden.

### **Cumulatie**

Bij het bepalen of de activiteit of handeling effecten heeft op de staat van instandhouding, zal ook gekeken moeten worden naar eventuele cumulatie. Cumulatie kan ontstaan wanneer andere activiteiten ook negatieve effecten hebben op dezelfde soort. Ingrepen met negatieve effecten kunnen namelijk

---

<sup>8</sup>[www.minez.nederlandsesoorten.nl](http://www.minez.nederlandsesoorten.nl)

<sup>9</sup><https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/kennisdocumenten-soorten-ontheffingen-wet-natuurbescherming>

<sup>10</sup><https://www.sovon.nl/nl/svi>

een lokaal, regionaal of zelfs landelijk een effect hebben op de (meta)populatie. Om een effect op een populatie in cumulatie te beoordelen, moet dezelfde populatie worden aangehouden als bij het bepalen van de SVI. Bij een landelijke populatie moet dan ook landelijk worden gekeken naar projecten met effecten op de betreffende soort. Cumulatie kan goed in beeld gebracht worden door te bepalen waar de (meta)populaties liggen en hoe groot deze populaties zijn en wanneer duidelijk is welke andere activiteiten en handelingen plaatsvinden. Een activiteit of handeling die zelf geen effect heeft op de staat van instandhouding, maar gezamenlijk met andere activiteiten plaatsvindt of plaats gaat vinden, kan wel cumulerende effecten hebben.

Cumulerende effecten kunnen bijvoorbeeld optreden bij woningbouwrenovatie van wijk X, waarbij negatieve effecten ontstaan op vleermuizen. Wanneer een andere woningbouwvereniging in wijk Z van dezelfde stad ook woningen wil gaan renoveren of slopen, dan kunnen daar ook negatieve effecten op vleermuizen optreden. Bij de beoordeling of de staat van instandhouding in het geding kan komen, moeten de effecten van beide projecten mee genomen moeten worden. De effecten vinden namelijk plaats binnen dezelfde populatie.

# Hoofdstuk 7 Algemene indieningsvereisten

Om te kunnen beoordelen of er mogelijk beschermde soorten aanwezig zijn op of in de directe omgeving van de projectlocatie, is een QuickScan nodig. Als daaruit blijkt dat beschermde soorten mogelijk aanwezig zijn, dan kan een ecologisch deskundige weergeven of met preventieve (mitigerende) maatregelen de overtreding van verbodsbepalingen voorkomen kan worden. Als het om het beschadigen of vernietigen van verblijfplaatsen gaat, dan is het nemen van mitigerende maatregelen alleen niet voldoende. In die gevallen is er altijd wel een ontheffing nodig.

Voor de beoordeling van de vraag of door het treffen van mitigerende maatregelen er al dan geen ontheffing nodig is, dient u contact op te nemen met medewerkers van de provincie. Zij kunnen samen met u beoordelen of de maatregelen effectief zijn en of er nog een ontheffing nodig is.

Als een ontheffing nodig is, vragen wij een uitgebreider onderzoek ter onderbouwing van de aanvraag.

Hieronder lichten wij de verschillende typen onderzoek toe. Tevens geven wij de eisen weer, zoals wij die stellen. Deze eisen zijn grotendeels gebaseerd op de Regeling omgevingsrecht (art. 8.2), geldend vanaf 1 januari 2017.

## **Quickscan soorten is alleen een eerste oriënterend onderzoek**

Daaruit kan blijken dat verdere stappen niet nodig zijn. Om die effecten goed in beeld te brengen moet duidelijk zijn wat de activiteiten zijn die worden uitgevoerd. Een QuickScan of oriënterend natuuronderzoek moet de volgende onderdelen bevatten:

- een topografische kaart 1: 25.000, waarop de locatie van de handelingen /activiteiten duidelijk staat aangeven;
- een beschrijving van het project c.q. de activiteiten die uitgevoerd worden;
- een beschrijving van de omgeving waarin de locatie van de handelingen / activiteiten ligt;
- resultaten van de bureaustudie. Dat betreft een overzicht van de waargenomen beschermde soorten in en rondom de locatie volgens literatuuronderzoek (websites, verspreidingsatlassen, onderzoeken in dezelfde omgeving, etc.);
- beschrijving van het veldbezoek. Het gaat dan om de datum, aantal bezoeken, de weersomstandigheden, aangetroffen verblijfplaatsen of leefgebieden (habitats);
- samenvatting van de daadwerkelijk te verwachten soorten c.q. beschermde verblijfplaatsen;
- de periode waarin de handelingen/activiteiten gepland zijn;
- een beoordeling of de beschreven activiteiten leiden tot overtreding van één of meerdere verbodsbepalingen. Als geen overtreding van verbodsbepalingen worden verwacht dan moet dit goed gemotiveerd worden. Een voorbeeld daarvoor zijn maatregelen, waarmee het overtreden van verbodsbepalingen worden voorkomen, zoals werken buiten het vogelbroedseizoen;
- aantonen ecologische deskundigheid om dit oriënterend onderzoek uit te voeren;
- eindconclusie: beschrijving welke soorten uit te sluiten zijn, en welke soorten (mogelijk) aanwezig zijn. Op basis daarvan moet volgen welke soorten of soortgroepen nader onderzocht moeten worden volgens geldende onderzoeksprotocollen.

### **Veldonderzoek uitvoeren volgens onderzoeksprotocol door een ecologisch deskundige**

In paragraaf 6.6 hebben wij aangegeven welke eisen wij stellen aan een ecologisch deskundige.

Veldonderzoek ter onderbouwing van een ontheffingsaanvraag moet worden uitgevoerd volgens de geldende onderzoeksprotocollen. Deze zijn o.a. terug te vinden in de kennisdocumenten soorten. Voor vleermuizen geldt het vleermuisprotocol 2017 (gepubliceerd op 13 maart 2017). Afwijken van onderzoeksprotocollen kan als goed gemotiveerd worden waarom een andere onderzoeksopzet net zo goed of beter is.

### **Houd in uw planning rekening met de tijd die nodig is voor een goed veldonderzoek**

Veldonderzoek moet ook altijd worden uitgevoerd in de periode dat verwachte soorten aanwezig kunnen zijn. En in die periode moet u minstens twee keer gaan kijken met een tussenperiode van minimaal 14 dagen. Een goede planning van het project, waarbij u ook rekening houdt met de uitvoering van ecologische onderzoeken, is essentieel. Daarmee voorkomt u frustraties door uitstel van werkzaamheden als een onderzoek niet zorgvuldig genoeg is uitgevoerd.

### **Informatie bij een aanvraag om een ontheffing**

Indien uit de QuickScan is gebleken dat een ontheffing moet worden aangevraagd, dient u bij de aanvraag tot ontheffing de volgende informatie te verstrekken.

- Activiteitenplan, dat bestaat uit de volgende onderdelen en gegevens:
  - a. een beschrijving van de handelingen/activiteiten die uitgevoerd worden;
  - b. een beschrijving van het gebied waarin de locatie van de handelingen/activiteiten ligt;
  - c. een topografische kaart 1: 25.000, met daarop de locatie van de handelingen/activiteiten
  - d. een beschrijving van de manier waarop de aanvrager de activiteiten wil uitvoeren;
  - e. de periode waarin de handelingen/activiteiten uitgevoerd zullen worden;
  - f. het doel en wettelijk belang van de handelingen/activiteiten die plaatsvinden;
  - g. de planning van de handelingen/activiteiten en de onderbouwing daarvan.
  
- Ecologische onderzoeksrapport, met daarin de volgende onderdelen en gegevens zijn verwerkt:
  - a. een verantwoording van het onderzoek (volgens onderzoeksprotocollen) dat naar de verspreiding van de beschermde soorten is gedaan;
  - b. een beschrijving van de wijze waarop het veldonderzoek is uitgevoerd;
  - c. een verantwoording als afgeweken wordt van bestaande onderzoeksprotocollen;
  - d. resultaten van het veldonderzoek;
  - e. een beschrijving van de staat van instandhouding en de verspreiding op en nabij het gebied van vogels als bedoeld in artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming, dieren en planten van soorten als bedoeld in artikel 3.5, eerste lid van die wet en dieren en planten van soorten als bedoeld in artikel 3.10, eerste lid, onderdeel a) van die wet voor zover deze in en rondom de projectlocatie voorkomen;

- f. in voorkomend geval een beschrijving van de functies van in dat gebied voorkomende nesten of rustplaatsen voor vogels als bedoeld in artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming, voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren van soorten als bedoeld in artikel 3.5, eerste lid van die wet of vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren van soorten als bedoeld in artikel 3.10, eerste lid, onderdeel a) van die wet en hoe essentieel deze zijn voor de staat van instandhouding van de desbetreffende soorten;
- g. een beschrijving van de effecten van de voorgenomen handelingen op de staat van instandhouding van de onder e) genoemde soorten, voor dieren mede aan de hand van de onder f) genoemde aanwezige essentiële functies voor die beschermde soorten.
- h. een verantwoording van het onderzoek dat naar de effecten van de voorgenomen handelingen/activiteiten is gedaan;
- i. een beschrijving van alternatieven met een gemotiveerde toelichting waarom een eventuele andere mogelijke bevredigende oplossing niet is gekozen;
- j. een beschrijving van de eventuele maatregelen om schade aan de beschermde soort te voorkomen (mitigerende maatregelen);
- k. een beschrijving van de eventuele maatregelen om onvermijdelijke schade aan de beschermde soort te herstellen (compenserende maatregelen);
- l. een ingetekende topografische kaart met de locatie van de handelingen/activiteiten, de verspreiding van de beschermde soorten en de locatie van de mitigerende of compenserende maatregelen;
- m. al naar gelang de handeling gevolgen heeft voor vogels, voor dieren of planten van soorten als bedoeld in artikel 3.5, eerste lid van de Wet natuurbescherming of voor dieren of planten van soorten als bedoeld in artikel 3.10, eerste lid van die wet, een onderbouwing vanwege welk belang de handeling nodig is, genoemd in artikel 3.3, vierde lid, onderdeel b), onderscheidenlijk artikel 3.8, vijfde lid, onderdeel b), onderscheidenlijk artikel 3.10, tweede lid, al dan niet in samenhang met artikel 3.8, vijfde lid, onderdeel b) van die wet
- n. lijst met beschermde soorten waarvoor een ontheffing wordt aangevraagd, zowel met de Nederlandse naam als de wetenschappelijke naam;
- o. voor welke handelingen, bedoeld in artikel 3.1, 3.5 of 3.10 van de Wet natuurbescherming, de ontheffing wordt aangevraagd.
- Kaartmateriaal van de projectlocatie (schaal 1:2.500- 1:25.000);

Bovenstaande onderdelen kunnen integraal in één rapport zijn verwerkt. Neem contact met ons op als onderdelen van de opsomming voor u niet duidelijk zijn.

# Hoofdstuk 8 Tijdelijke natuur

Tijdelijke Natuur is natuur die een initiatiefnemer spontaan, uit zichzelf laat ontstaan, met de wettelijke toestemming om deze op een later tijdstip weer te verwijderen. Dit gebeurt op terreinen waarop de eindbestemming nog niet (geheel) is gerealiseerd.

Een belangrijk kenmerk van Tijdelijke natuur is dat de flora en fauna die zich gedurende een bepaalde tijd ontwikkelt, na verloop van tijd weer actief wordt verwijderd, omdat de grondeigenaar/initiatiefnemer de eindbestemming gaat realiseren. Op het moment dat de schop de grond in gaat, kan de initiatiefnemer in aanraking komen met natuurwetgeving indien er zich beschermde soorten op het terrein hebben gevestigd.

Voor Tijdelijke natuur zijn de volgende beschermingsregimes relevant: in alle gevallen soortenbescherming ingevolge hoofdstuk 3 van de Wet en mogelijk ook gebiedsbescherming ingevolge hoofdstuk 2 van de Wet.

## Soortenbescherming

Voor het onderdeel soortenbescherming is een toestemming nodig vanuit de Wet natuurbescherming. Dit kan via een ontheffing van ons of via de goedgekeurde gedragscode Tijdelijke Natuur.

In beide gevallen moet u vooraf dezelfde informatie overleggen, is het alleen geldig voor de nieuw gevestigde soorten en u zult ook in beide gevallen op het moment dat u de Tijdelijke Natuur wilt opruimen dit moeten melden en dezelfde zorgplicht maatregelen moeten nemen op basis van een inventarisatie van de dan aanwezige beschermde soorten.

Voor informatie over het gebruikmaken van de gedragscode verwijzen wij u naar [www.tijdelijkenatuur.nl](http://www.tijdelijkenatuur.nl).

Voor de ontheffing tijdelijke natuur hebben wij in titel 4.2 van de Beleidsregel Natuur Overijssel 2017 een beleidsregel opgenomen.

Daarnaast is de algemene zorgplicht van toepassing bij Tijdelijke Natuur. Deze zorgplicht houdt in dat iedereen 'voldoende zorg' in acht neemt voor alle in het wild levende dieren en planten, dus ook niet-beschermde soorten, en hun directe leefomgeving (artikel 1.11 van de Wet). Dit is een algemene verantwoordelijkheid die voor iedereen geldt. Voor Tijdelijke natuur betekent dit bijvoorbeeld dat er niet onnodig dieren en planten worden gedood, wanneer er redelijkerwijs een andere oplossing voor is, bijvoorbeeld het verplaatsen naar een ander gebied.

## Toetsing soortenbescherming en Tijdelijke Natuur

De Wet is onder andere bedoeld om kwetsbare soorten te beschermen, zodat het voortbestaan van deze soorten in Nederland niet in gevaar komt. Op de verbodsbepalingen zijn een aantal uitzonderingsmogelijkheden mogelijk. Zo kan er ontheffing worden verleend, indien voldaan wordt aan de volgende drie criteria:

- *Er bestaat geen andere bevredigende oplossing:*  
In terreinen waar Tijdelijke Natuur de ruimte gegeven wordt, kunnen zich (hoog dynamische) biotopen ontwikkelen waar een breed spectrum aan flora en fauna profijt van kan hebben. Dit geldt in het bijzonder voor pionierssoorten, omdat terreinen waar de hiervoor omschreven dynamiek plaats kan vinden, nauwelijks nog voorkomen in Nederland. Ook het inrichten

van permanente natuurgebieden biedt hiervoor geen goede oplossing, omdat ook daar successie plaats zal vinden. Derhalve kan vastgesteld worden dat er voor het toepassen van Tijdelijke Natuur geen andere bevredigende oplossing voorhanden is.

- *Belang van de ingreep:*

Tijdelijke Natuur draagt bij aan de duurzame instandhouding van de inheemse flora en fauna; het biedt mogelijkheden om de verspreiding van soorten te bevorderen. Met name pionierssoorten en vroege soorten die afhankelijk zijn van dynamiek in het landschap zullen profiteren. In een volgend stadium van natuurlijke successie zullen deze soorten vanzelf verdwijnen, en biedt zo ruimte aan andere beschermde soorten. Tijdelijke Natuur kan daarom een permanente winst zijn. Soorten kunnen zich in het tijdelijke gebied versterken en van daaruit nieuwe terreinen bezetten. Daarom kan vastgesteld worden dat Tijdelijke Natuur dient ter bescherming van flora en fauna, waarmee er een wettelijk belang is op grond waarvan ontheffing kan verleend worden. Een belang dat bovendien volgt uit de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn.

- *Gunstige staat van instandhouding:*

Tijdelijke Natuur heeft een positief effect op de Nederlandse en in het bijzonder de Overijsselse flora en fauna. Tijdelijke Natuur heeft dan ook geen negatieve invloed op de gunstige staat van instandhouding van de in Nederland voorkomende beschermde soorten.

Om voor een ontheffing Tijdelijke Natuur in aanmerking te komen moet de initiatiefnemer aan de volgende voorwaarden voldoen:

1. de uiteindelijke bestemming van het terrein ligt vast, dan wel de bestemming ervan is duidelijk;
2. die bestemming is nog niet gerealiseerd;
3. die bestemming in de regel niet natuur is;
4. er spontane (of op beperkte schaal geleide) natuurontwikkeling plaats vindt tussen het moment dat (vooraf) ontheffing is verleend voor het ruimen van de beschermde soorten die zich mogelijk in het gebied zullen vestigen en het moment van daadwerkelijke realisatie van de uiteindelijke bestemming;
5. de natuur minimaal één jaar de tijd krijgt om zich te ontwikkelen; en
6. aan noodzakelijke compensatievoorwaarden is voldaan of juridisch afdoende vastgelegd is hoe dat zal gebeuren.

Bij de aanvraag ontheffing Tijdelijke Natuur moet de initiatiefnemer in ieder geval de volgende gegevens verstrekken:

- a. een deugdelijke inventarisatie van de reeds in het gebied voorkomende beschermde soorten;
- b. een garantie, dat aanvrager aan alle wettelijke verplichtingen betreffende die reeds aanwezige beschermde soorten zal voldoen, alsmede de concrete invulling hiervan inzichtelijk maakt.

De ontheffing heeft een looptijd van maximaal 10 jaar en kan op aanvraag worden verlengd met nog eens 10 jaar.

Wij verbinden aan de ontheffing Tijdelijke Natuur in ieder geval de volgende voorwaarden:

1. De realisatie van de uiteindelijke bestemming van het terrein en het ongedaan maken van de Tijdelijke Natuur, waarvoor een ontheffing Tijdelijke Natuur is verleend, dient op zorgvuldige wijze plaats te vinden, zodanig dat schade aan planten en dieren redelijkerwijs zoveel mogelijk wordt voorkomen of tot een minimum wordt beperkt.



2. Het ongedaan maken van de Tijdelijke Natuur vindt plaats onder begeleiding van een deskundig ecooloog op gebied van de soorten die zijn aangetroffen.

### **Gebiedsbescherming**

Tijdelijke natuurontwikkeling op een terrein dat in (de nabijheid van) een Natura 2000-gebied) ligt, kan effect hebben op de natuurwaarden in dat beschermde natuurgebied (externe werking). Indien dit effect negatief kan zijn, is een vergunning in het kader van de gebiedsbescherming nodig. Hiervoor kunt u contact met ons opnemen.

In titel 4.2 van de Beleidsregel Natuur Overijssel 2017 zijn alle voorwaarden en eisen voor een ontheffing Tijdelijke natuur opgenomen.

# Hoofdstuk 9 Jaarrond beschermde nesten

In paragraaf 3.1 van deze handreiking is de algemene beschrijving van een nest(plaats) gegeven. Het is een plek waar een diersoort paart, nestelt, broedt en de jongen grootbrengt tot ze groot genoeg zijn om deze plek te verlaten. De meeste vogelsoorten maken elk broedseizoen een nieuw nest of zijn in staat om een nieuwe nestplaats te maken. Deze nestplaatsen (nesten, hollen, etc.) vallen alleen onder de verbodsbepaling zo lang deze gebruikt worden voor de balts, paren, broeden en jongen groot te brengen.

Het seizoen is hierbij niet relevant. Het feitelijk gebruik van het nest is bepalend. Indien de soort nest-indicerend gedrag vertoont, zoals het baltsgedrag en het aanslepen van nestmateriaal tot het moment dat de jongen uitvliegen, is het niet toegestaan het nest te verwijderen of de broedlocatie ongeschikt te maken. Dit is namelijk onderdeel van het broeden.

Een beperkt aantal vogels bewoont de nestplaats permanent (gebruikt dit ook als rustplaats) of keert elk jaar terug naar dezelfde nestplaats.

Verblijfplaatsen van deze vogelsoorten zijn jaarrond beschermd.

Onder invloed van jurisprudentie heeft de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) in 2009 lijsten opgesteld van de vogelsoorten, waarvan het nest jaarrond beschermd moet worden resp. vogelsoorten met jaarrond beschermd functioneel leefgebied.

Wij hebben deze lijsten van jaarrond beschermde nesten van vogels en vogels met jaarrond beschermd functioneel leefgebied in 2017 beleidsarm overgenomen voor de Overijsselse ontheffingverlening.

Inmiddels is gebleken dat de landelijke lijsten die werden gehanteerd niet volledig op onze provincie zijn toegespitst. Daarom hebben wij deze lijsten aangepast. Deze nieuwe lijsten zijn tot stand gekomen aan de hand van de meest recente trends en aantallen broedvogels in Nederland en in Overijssel. Vervolgens is beoordeeld of de soorten in de juiste categorie waren ingedeeld om de soort aan te merken als soort met vast nest resp. soort met jaarrond beschermd functioneel leefgebied.

Wij hebben 2 lijsten vastgesteld, namelijk:

1. Lijst Vogelsoorten met jaarrond beschermde nesten Overijssel.
2. Lijst vogelsoorten met jaarrond beschermd functioneel leefgebied Overijssel.

De nesten van soorten c.q. het functioneel leefgebied van de op deze lijsten opgenomen soorten is beschermd.

Deze lijsten en de werking daarvan hebben wij opgenomen in titel 4.3 van de Beleidsregel Natuur Overijssel 2017.

De gewijzigde lijsten gaan gelden voor nieuwe aanvragen die vanaf 1 september 2019 worden ingediend. Aanvragen die vóór die datum zijn ingediend, worden nog op basis van de "oude" lijsten (RVO-lijsten) behandeld.

## **Bescherming nesten algemeen**

In artikel 4.3.1, lid 1 van deze beleidsregel is geregeld dat nesten van vogels beschermd zijn in de periode vanaf balts en nestbouw, in de periode dat de vogel broedt en het nest nodig heeft om jongen groot te brengen en de periode van verzorging van vlieg vlugge jongen (algemene lijn).

### **Vogelsoorten met jaarrond beschermde nesten Overijssel**

Voor de soorten die zijn opgenomen op de Lijst Vogelsoorten met jaarrond beschermde nesten Overijssel (bijlage 4.1 van de Beleidsregel Natuur Overijssel 2017) mag het nest of nestplaats buiten het broedseizoen niet worden vernield, beschadigd of worden weggenomen (artikel 4.3.1, lid 2 Beleidsregel Natuur Overijssel 2017).

Het betreft:

1. Vogelsoorten met nesten die ook buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vast rust- of verblijfplaats (*steenuil*).
2. Vogels die in kolonies broeden die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop (*gierzwaluw, huismus, huiszwaluw en roek*).
3. Vogelsoorten, geen koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (*boerenzwaluw, bosuil, grote gele kwikstaart, kerkuil, oehoe, ooievaar, slechtvalk, zwarte specht*).
4. Vogelsoorten die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en niet of nauwelijks in staat zijn een nest te bouwen (*boomvalk, buizerd, havik, raaf, ransuil, sperwer, torenvalk, wespendif, zeearend, zwarte wouw*).

In bijlage 9.3 is een beschrijving van broedhabitat, nest en nestplaats van deze soorten opgenomen.

### **Vogelsoorten met jaarrond beschermd functioneel leefgebied Overijssel**

Voor de soorten die zijn opgenomen op de Lijst Vogelsoorten met jaarrond beschermd functioneel leefgebied is de algemene lijn van bescherming van nesten ook niet van toepassing. De bescherming van deze nesten is geregeld in artikel 4.3.1, lid 3 van de Beleidsregel Natuur Overijssel 2017.

Het gaat om soorten die vaak terugkeren naar de plek waar zij het jaar ervoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan. Deze soorten beschikken echter wel over voldoende flexibiliteit om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen.

Ze zijn op deze lijst geplaatst vanwege bijvoorbeeld de slechte staat van instandhouding waarin ze verkeren. Het zijn ook soorten die specifieke eisen stellen aan hun nestplaats en bijbehorend functioneel leefgebied, waardoor binnen de reikwijdte van de soort slechts beperkte alternatieve nestgelegenheden aanwezig zijn.

Het gaat om de volgende soorten:

*blauwe reiger, bonte vliegenvanger, boomklever, boomkruiper, draaihals, gekraagde roodstaart, glanskop, grauwe vliegenvanger, groene specht, grote bonte specht, grutto, ijsvogel, kleine bonte specht, kortsnavelboomkruiper, middelste bonte specht, oeverswaluw, ringmus, spreeuw, tapuit, tureluur, veldleeuwerik, wulp, zomertortel, zwarte mees en de zwarte roodstaart.*

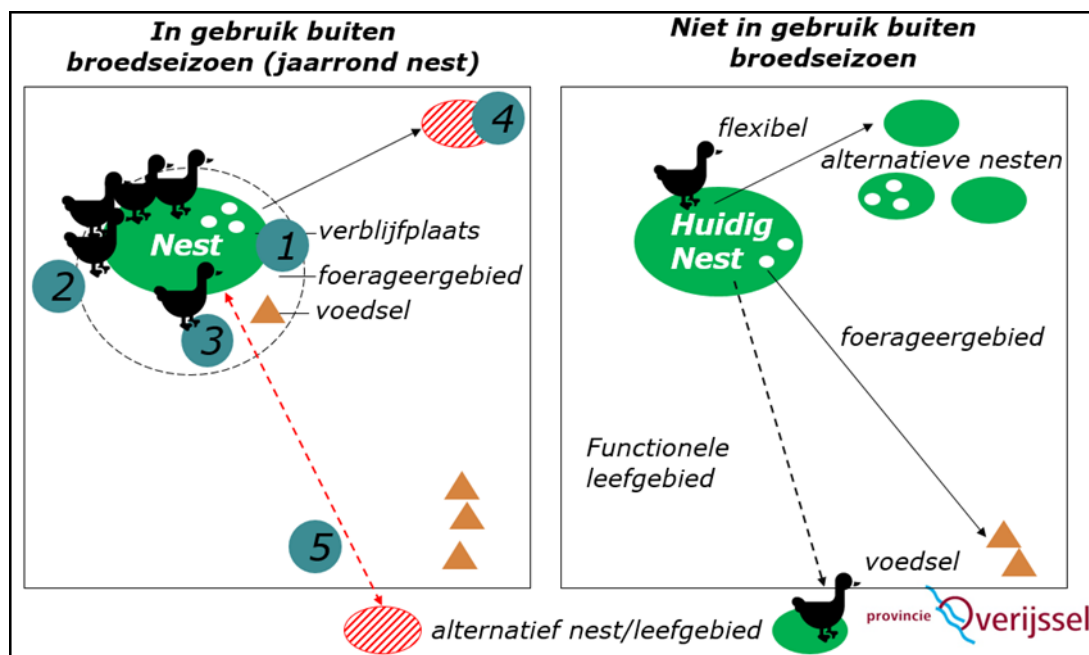
Voor deze soorten moet een omgevingscan wordt uitgevoerd. Deze omgevingscan moet duidelijkheid geven over de feitelijke ecologische omstandigheden van de betreffende vogelsoorten ter plaatse.

Als uit de omgevingscan blijkt dat er geen zwaarwegende feiten en/of ecologische omstandigheden voor de betreffende soort op die locatie aan de orde zijn, hebben deze nesten alleen bescherming in de periode van balts/nestbouw, broedperiode en verzorging vlieg vlugge jongen.

Met andere woorden: in het broedseizoen zijn de nesten beschermd. Buiten het broedseizoen zijn de nesten/nestgebieden van deze vogelsoorten beschermd als er onvoldoende alternatieve nestmogelijkheden zijn.

Hierbij speelt de flexibiliteit van de betreffende soort een rol: is de soort zelf in staat een nieuwe nestplaats te vinden? Accepteert een soort kunstmatige nestgelegenheid? Hoe flexibeler de soort, hoe minder zware maatregelen nodig zijn.

Schematisch kunnen de verschillende categorieën vogelsoorten met een jaarrond nestbescherming dan wel functioneel leefgebied als volgt worden weergegeven.



Figuur 9.1 Schematische weergave jaarrond beschermde nesten

### Aanvullende informatie voor ontheffingverlening

Wanneer u een activiteit of handeling wilt uitvoeren op een locatie waar mogelijk jaarrond beschermde nesten aanwezig zijn of soorten voorkomen met een jaarrond beschermd functioneel leefgebied, vragen wij hiervoor een onderbouwing.

Aan de hand van de antwoorden op de volgende zeven vragen toetsen wij of voor de activiteit of handeling een ontheffing kan worden verleend.

1. Beschrijf de activiteit of handeling en geef daarbij de aard en omvang aan.
2. Welke vogelsoorten met jaarrond beschermde nesten (bijlage 4.1: Lijst Vogelsoorten met jaarrond beschermde nesten Overijssel) komen als broedvogel voor binnen de invloedssfeer van de activiteit of handeling?
3. Welke vogelsoorten met een onderzoek plicht (bijlage 4.2: Lijst Vogelsoorten met jaarrond beschermd functioneel leefgebied ) zijn aanwezig als broedvogel binnen de invloedssfeer van de activiteit of ingreep?
4. Wat zijn de effecten van de activiteit of ingreep op de jaarrond beschermde nesten die onder vraag 2 benoemd zijn?
5. Wat is de staat van instandhouding (omgevingsscan) van de vogelsoorten met onderzoek plicht (bijlage 4.2) die onder vraag 3 benoemd zijn (informatie is ook bij provincie op te vragen, via een vooroverleg)?

6. Welke mitigerende maatregelen zullen (vooraf) plaatsvinden als onderdeel van de activiteit of handeling?
7. Beschrijf per aanwezige vogelsoort (bijlage 4.1 en 4.2) duidelijk op welke wijze voor de aanwezige vogelsoorten (bijlage 4.1 en 4.2) (mitigerende) maatregelen genomen worden om mogelijke negatieve effecten op de jaarrond beschermde soorten (bijlage 4.1) te voorkomen en om te zorgen dat de gunstige staat van instandhouding van de soorten met onderzoek plicht (bijlage 4.2) niet in geding komt.

**Afwijken van de lijst vogelsoorten met jaarrond beschermde nesten is mogelijk**

In specifieke gevallen kan op basis van een gedegen ecologische onderbouwing worden afgeweken van de lijst Vogelsoorten met jaarrond beschermde nesten.

Bij de ecologische onderbouwing voor een afwijking van de lijst met jaarrond beschermde nesten is – mede gelet op jurisprudentie - het volgende van belang:

1. Meerjarig onderzoek naar gebruik van een specifiek nest en de daarbij behorende functionele leefomgeving door een soort. Er is zekerheid nodig dat een nest al meerdere jaren niet meer in gebruik is dan wel dat er gebruik wordt gemaakt van alternatieve nestgelegenheid voordat een 'vaste' nestgelegenheid wordt verwijderd. In z'n algemeenheid geldt dat onderzoek gedurende drie jaren moet hebben plaatsgevonden.
2. Uit een ecologische onderbouwing – aan de hand van het specifieke gedrag van de betreffende vogelsoort en de eisen die de soort stelt aan nestbouw, nestgebruik en bijbehorend biotoop – moet blijken dat de vogel in het specifieke geval niet ieder jaar naar precies hetzelfde nest terugkeert c.q. ieder jaar zijn eigen nest (op een andere plek) bouwt.

Voor de onderbouwing of een nest in kwestie wel of niet als jaarrond beschermd moet worden aangemerkt, is het niet nodig om in te gaan op de omvang en de kwaliteit van de functionele leefomgeving en eventuele alternatieven voor het nest.

# Hoofdstuk 10 Kleine marterachtigen en egel

## 10.1 Geen provinciale vrijstelling, maar ontheffing

Het is op grond van artikel 3.10 lid 1 Wnb verboden om de bunzing, hermelijn, wezel en egel opzettelijk te doden of te vangen of om de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van deze dieren opzettelijk te beschadigen of te vernielen.

De provincie kan een vrijstelling verlenen van één of meer van deze verboden, mits wordt voldaan aan de voorwaarden gesteld in artikel 3.10 lid 2 jo. artikel 3.8 lid 5 Wnb. In het verleden was er een vrijstelling voor het (onder voorwaarden) doden en vangen van de bunzing, hermelijn, wezel en egel. Voor de in de vrijstelling genoemde activiteiten en (wettelijke) belangen gold geen ontheffingsplicht.

Met ingang van 1 december 2019 is hier verandering in gebracht. De bunzing, hermelijn, wezel en egel zijn van de vrijstellingenlijst gehaald, omdat de staat van instandhouding onvoldoende vaststaat. Deze verandering heeft tot gevolg dat een ontheffing nodig is in het geval de verbodsbepalingen uit artikel 3.10 lid 1 Wnb worden overtreden.

Wij hebben ook een brochure "Soortenbescherming in Overijssel, Bunzing, egel, hermelijn en wezel" opgesteld. Deze brochure en aanvullende informatie kunt u terugvinden op <http://www.overijssel.nl/loket/vergunning/milieu-natuur/wet-3/>

In dit hoofdstuk gaan we in op wat nodig is voor een aanvraag. Ook belichten we specifieke kenmerken van deze vier soorten.

## 10.2 Habitatgeschiktheidsonderzoek (fase 1)

In de eerste fase (verkennend onderzoek) is het van belang dat onderzocht wordt of het aannemelijk is dat bunzing, egel, hermelijn of wezel gebruik maakt van het terrein waar de activiteit of ingreep plaatsvindt. Tevens moet worden gezien of de omliggende terreinen geschaad kunnen worden als gevolg van de voorziene activiteit of ingreep. De relatie met omliggend terrein moet nadrukkelijk meegenomen worden. Het kan zijn dat het projectterrein zelf niet geschikt is als leefgebied, maar dat het dient als corridor tussen andere leefgebieden. Het verkennende onderzoek bestaat uit een literatuurstudie, inclusief waarnemingsgegevens, en een verkennend veldonderzoek waarin de habitatgeschiktheid wordt bepaald van het projectgebied en de omliggende omgeving.

### **Vaste rust- en voortplantingsplaatsen**

#### Verblijfplaatsen

De bunzing, hermelijn en wezel maken in hun territorium gebruik van een aantal rustplaatsen. Deze vaste rustplaatsen bieden bescherming tegen predatoren en kou. Vaak maken ze gebruik van holen van andere dieren. In de

winter gebruiken ze goed geïsoleerde rustplaatsen, hoewel ze geen winterslaap houden. Voorbeelden van rustplaatsen zijn:

- Dakpanstapels
- Drainagepijpen
- Gaten en holtes
- Holen
- Holle bomen
- Hooi- en strobalen
- Hooizolders
- Houtstapels
- Kelders
- Mollengangen en -nesten
- Muizennesten in de grond (vooral wezel)
- Schuurtjes
- Stallen
- Steenstapels, -muurtjes en puinbulten.

Vaste verblijfplaatsen van bunzing, hermelijn en wezel zijn vergelijkbaar, waarbij de wezel in kleine holten van circa 2,5 cm past, terwijl holten van circa 8 cm voor de bunzing toegankelijk zijn. De hermelijn zit hier tussenin.

Egels maken in hun rustplaatsen een goed verborgen nest van bladeren, mos of ander materiaal. De rust- en nestplaatsen van egels bevinden zich vaak in:

- Bosranden
- Braamstruwelen
- Dichte hagen
- Houtwallen
- Struikgewassen
- Takkenbossen

Tussen juni en oktober is de kwetsbare periode van de egel. In deze periode worden de jongen geboren.

#### Voortplantingsplaatsen

Tijdens de paartijd en in de tijd dat de jongen opgroeien leeft de bunzing in familiegroepen. De jongen worden geboren in een hol. Een egelnest voor de jongen ligt op een goed verborgen plek, zoals in een compost-, takken- of puinhoop. Hermelijnen gebruiken een holle boom, een ruimte tussen rotsen of een verlaten hol als nest. De jongen van de wezel worden geboren in een nest gemaakt van bladeren of gras in een hol of spleet. Voortplantingsplaatsen kunnen overeen komen met vaste verblijfplaatsen, zoals hierboven is opgesomd.

#### Foerageergebieden

Kleine marterachtigen zijn actieve jagers en hebben meerdere jachtgebieden nodig in de directe omgeving van hun verblijfplaatsen. Dichte begroeiing, rommelhoekjes, holtes en kieren vormen jachtgebied, evenals natuurgrasland, extensief beweidde percelen, braakliggende terreinen en akkerranden.

- Akkerranden
- Braakliggende terreinen
- Dichte begroeiing
- Extensief beweidde percelen
- Holtes en kieren
- Natuurgrasland
- Nesten en holten van prooidieren
- Rommelhoekjes

Dit soort terreinen moeten via verbindingzones bereikbaar zijn vanaf de nest- en verblijfplaats en in voldoende mate binnen het territorium beschikbaar zijn.

De egel struint zijn leefgebied af op zoek naar voedsel, zoals (naakt)slakken en ongewervelde dieren. Daarbij worden braakliggende terreinen, dichte begroeiingen, extensief beweide percelen, natuurgrasland, parken en tuinen bezocht.

### Verbindingszones

Voor wezel, hermelijn en bunzing zijn lijnvormige landschapselementen cruciaal als verbindingroute. Voldoende dekking in deze verbindingzones is van essentieel belang. Lanen en bomensingels zonder ondergroei zijn niet geschikt als verbindingzone. Hieronder zijn de landschapselementen die kunnen functioneren als verbindingzones benoemd. Deze elementen dienen ten minste enkele meters breed te zijn en met veilige faunapassages (verharde) wegen te kruisen.

- Houtwallen en houtsingels
- Hagen, heggen en takkenrillen
- Greppels en sloten
- Struwelen en zomen
- Bosranden met mantelzoom
- Ruige oevers van watergangen

Verblijfplaatsen en foerageergebieden moeten met elkaar in verbinding staan door voldoende dekking-gevende lijnvormige landschapselementen.

In bijlage 10.1 hebben wij ecologische informatie over deze 4 soorten opgenomen. Deze kunt u gebruiken bij het vereiste onderzoek.

### **Literatuurstudie**

De gegevens van de laatste 10 jaar kunnen met behulp van de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) worden geraadpleegd. De NDFF bevat betrouwbare verspreidingsgegevens, gebaseerd op gevalideerde waarnemingen. Een analyse van recent kaartmateriaal is van belang om een goed beeld te krijgen van de ruimtelijke situatie en de mogelijke verbindende functie van het terrein. De elementen en mogelijke functies voor de soorten dienen in beeld te worden gebracht in en rondom het plangebied.

### **Verkenkend veldonderzoek**

De aanwezigheid van bunzing, egel, hermelijn of wezel wordt door een ecologisch deskundige ingeschat aan de hand van een veldbezoek<sup>11</sup>. Hiervoor is minimaal één terreinbezoek vereist, waarin wordt vastgesteld of het gebied in de huidige toestand geschikt is als vaste voortplantingsplaats of rustplaats voor minimaal één van de vier soorten bunzing, egel, hermelijn of wezel. Bij de analyse van het landschap moet meegewogen worden dat de soorten drie

---

<sup>11</sup> Een veldbezoek wordt uitgevoerd door een ecologisch deskundige. Hierbij wordt in het veld bekeken of er landschappelijke structuren en elementen zijn die geschikt zijn als leefgebied. Er wordt gekeken naar aanwezige functies voor de dieren in en rondom het projectgebied: dekking, schuilplaatsen, nestplaatsen, verbindingroutes/wildwissel, rustplaatsen. Het betreft de actuele situatie, voordat ruimtelijke ingrepen zijn gestart.



aspecten nodig hebben, namelijk dekking, verbinding en vaste voortplantings- en rustplaatsen (functies van het leefgebied).

De rol van de ecologisch deskundige en de eisen die wij hieraan stellen, zijn beschreven in paragraaf 6.6.

Op basis van de analyse van de habitatgeschiktheid kan een kaart gemaakt worden van het terrein, waarop de voornaamste potentiële functies voor de vier soorten zijn ingetekend.

## 10.3 Veldonderzoek (fase 2)

Indien uit het habitatsgeschiktheidsonderzoek blijkt dat de aanwezigheid van kleine marterachtigen of egels aannemelijk is, is nader veldonderzoek nodig indien:

- er kans bestaat dat functioneel leefgebied wordt aangetast of verblijfplaatsen van dieren worden verstoord<sup>12</sup> ;
- er een project wordt gerealiseerd dat potentieel een leefgebied permanent zal doorsnijden, te denken valt aan het aanleggen van spoor-, water- of autowegen.

Het nader veldonderzoek moet aantonen welke van de vier soorten aanwezig zijn. Het gebruik van life-traps wordt afgeraden, vanwege stress en kans op sterfte. Om de aanwezigheid vast te stellen wordt aangeraden om altijd verschillende methoden (zie tabel 10.1 en bijlage 10.2) te gebruiken. In bijlage 10.2 wordt per methode een beknopte toelichting gegeven over de toepassing en werking van het betreffende onderzoeksmiddel. Het is cruciaal dat de inventarisatiemethode zorgvuldig wordt toegepast, met aandacht voor het gedrag en landschapsgebruik van de vier soorten. Enkele aandachtspunten zijn het gebruik van lokstoffen (bijvoorbeeld een blikje vis) om de trefkans te vergroten, de juiste diameter van de opening van buizen en kasten (zie tabel 10.2) en het toepassen in de juiste biotopen<sup>13</sup>. Wanneer op basis van literatuurstudie en het verkennend veldonderzoek slechts één soort wordt verwacht, kan worden volstaan met één inventarisatiemethode (zie bijlage 10.2). Bij meerdere soorten is een combinatie van meerdere onderzoeksmethoden gewenst.

---

<sup>12</sup> Opzettelijk beschadigen of vernielen van vaste voortplantings- of verblijfplaatsen is verboden op grond van artikel 3.10 lid 1 van de Wet natuurbescherming

<sup>13</sup> Foerageergebieden met dekking en rust, lijnvormige landschapselementen en verblijfplaatsen

	Camera	Sporen	Aandachtspunten	
Cameraval	Ja	Nee	Creëer een opstelling met kansrijke trefkans	Let op de afstand tussen camera en het dier
Sporenbuis	Nee	Ja	Bij voorkeur ondersteunend gebruiken naast andere methoden	
Marterbox	Ja	Optioneel		
Mostela	Ja	Ja	Combineer met sporenbuis	De standaard diameter is gericht op wezel en hermelijn
Struikrover®	Ja	los	Gebruik lokstof (blikje vis)	
Nestkast	Ja	Ja	Combineren met sporenbuis	
Keutels verzamelen en DNA analyse	Nee	optioneel	Deskundigheid in sporen-determinatie vereist	Inzet van lab-onderzoek nodig
Jiggler-methode	Ja	Nee	Van de vier soorten het meest geschikt te gebruiken bij bunzing	

Tabel 10.1 Toepasbaarheid van inventarisatiemethoden

Bij het gebruik van cameravallen en kasten (Mostela, marterbox, nestkast) wordt aangeraden om de het inventarisatiemiddel verdekt in het landschap (in bosjes, houtwal of haag) op te stellen. Kastten kunnen bedekt worden met bladeren en/of takken. De camera moet vrij zicht hebben op de plek waar het dier verwacht wordt te passeren.

	Opening van ingang	Opbouw
Wezel	Ca. 2,5 cm	Benut dekking en de wezel is kwetsbaar voor predatoren als de kastopening te groot is
Hermelijn	Ca. 4 cm	Benut dekking en de hermelijn is kwetsbaar voor predatoren als de kastopening te groot is
Bunzing	Ca. 8 cm	Jiggler-methode lokt marterachtigen vanaf het formaat bunzing en groter
Egel	Ca. 11-15 cm	Toegang is vaak vierkant en moet makkelijk inloopbaar zijn

Tabel 10.2 Aandachtspunten per soort bij inventarisatiemethoden

Aanvullend op de onderzoeksmethoden is het aan te bevelen om tijdens het plaatsen van onderzoeksmaterialen gericht te zoeken naar marterkeutels en deze te verzamelen voor eDNA-analyse. Door middel van eDNA kan worden achterhaald van welke diersoort de keutels afkomstig zijn.

Een nadere toelichting bij de verschillende onderzoeksmethoden is in bijlage 10.2 beschreven.

De apparatuur moet worden ingezet in de landschapselementen met de grootste trefkans. Er moet aandacht zijn voor verblijfplaatsen, verbindingsroutes en foerageergebieden. Tijdens onderzoek dat wordt uitgevoerd in de periode dat de trefkans hoog is, van maart tot en met augustus met een piek in augustus/september<sup>14</sup> worden de inventarisatiemiddelen minimaal zes weken in het gebied geplaatst, waarbij alle ecologisch relevante landschapselementen worden onderzocht. Buiten de actieve periode, met een lagere trefkans, worden de inventarisatie minstens twaalf weken geplaatst. Voor de egel is het sowieso niet gewenst om in de winterperiode de inventarisatie uit te voeren, vanwege de lage trefkans tijdens de winterslaap. Tijdens de periode dat de inventarisatiemiddelen geplaatst zijn worden deze niet beroerd, om verstoring te voorkomen. In bijlage 3 is weergegeven wat de minimale inventarisatie-inzet is. Dit is afhankelijk van de omvang van het onderzoeksgebied. Op basis van het totale onderzoek concludeert een deskundige of het aannemelijk is dat egels of kleine marterachtigen gebruik maken van het gebied.

### **10.4 Effectenanalyse (fase 3)**

Op basis van de bevindingen uit fase 1 en 2 onderbouwt een ecologisch deskundige of verbodsbepalingen uit de Wet natuurbescherming worden overtreden en hoe deze effecten met maatregelen geminimaliseerd kunnen worden.

Wanneer dit het geval is dient in de eerste plaats onderzocht te worden of de schade geminimaliseerd kan worden. Dit kan door tijdens de uitvoer van de activiteiten een aantal mitigerende maatregelen in acht te nemen, gebruikmakende van een mitigatieplan. Deze mitigerende maatregelen moeten door een ecologisch deskundige worden uitgewerkt en vastgelegd in een mitigatieplan of natuurtoets. Het is hierbij raadzaam om de voorgestelde maatregelen in vooroverleg met onze medewerkers af te stemmen.

### **10.5 Aanvragen ontheffing (fase 4)**

Als het aannemelijk is dat kleine marterachtigen en/of egel gebruik maken van het terrein of aangrenzende terreinen en de vaste voortplantings- of rustplaatsen van deze dieren opzettelijk worden beschadigd of vernield door de geplande werkzaamheden, dan is een ontheffing nodig voor de beoogde activiteit of handeling. In het volgende paragraaf (10.6 Mogelijke maatregelen) wordt nader ingegaan op mogelijkheden voor mitigatie en compenserende

---

<sup>14</sup> De trefkans van alle drie de kleine marterachtigen is het hoogst in de nazomer en het najaar, na de zomerse aanwas door voortplanting. In het najaar zijn er veel jonge dieren aanwezig of passeren tijdelijk door terreinen tijdens de dispersie-periode. Tevens zijn volwassen dieren, vooral de mannetjes, dan territoriaal actief met het afbakenen van hun territorium.

maatregelen die als onderdeel van de activiteit of handeling de bescherming van de vier soorten kan borgen.

Het is verboden om de bunzing, egel, hermelijn en wezel opzettelijk te doden of te vangen of om de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van deze dieren opzettelijk te beschadigen of te vernielen. Er moet in vrijwel alle gevallen een ontheffing worden aangevraagd wanneer deze verbodsbepalingen mogelijk worden overtreden. Maatregelen (mitigatie of compensatie) die binnen de activiteit of handeling worden genomen ten behoeve van bunzing, egel, hermelijn of wezel, leggen wij vast in de ontheffing. Wanneer er een door de minister goedgekeurde gedragscode bestaat waarmee aantoonbaar kan en zal worden gewerkt kan dit zonder ontheffing.

## 10.6 Mogelijke maatregelen

In paragraaf 3.6 is in algemene zin mitigatie en compensatie behandeld. In deze paragraaf geven wij mogelijkheden voor mitigerende en compenserende maatregelen voor de bunzing, egel, hermelijn en wezel en lichten deze toe.

### Voorkomen in gebruik nemen rustplaatsen als voortplantingsplaatsen

#### **Kwetsbare periode**

De vaste voortplantingsplaatsen van bunzing, egel, hermelijn en wezel zijn extra kwetsbaar in de kraamtijd. Daarnaast is de vaste rustplaats van de egel in de winter ook extra kwetsbaar tijdens de winterslaap. De vraag naar prooidieren is groter dan normaal, omdat de jongen gevoed moeten worden. De plaatsen die in de kraamtijd als voortplantingsplaats worden gebruikt zijn gevoelig voor verstoring. Kleine marterachtigen zijn het meest kwetsbaar in de periode van 15 maart tot 1 september. Bij mogelijke aanwezigheid van bunzing, hermelijn of wezel mogen in deze periode geen verstorende werkzaamheden worden uitgevoerd aan rustplaatsen en leefgebieden. Hiermee dient te worden voorkomen dat de functies rustplaats en leefgebied verloren gaat en het grootbrengen van jongen mislukt.

#### **Voortplantingsplaats**

Tijdens de paartijd en in de tijd dat de jongen opgroeien leeft de bunzing in familiegroepjes. De jongen worden geboren in een hol.

Een egelnest voor de jongen ligt op een goed verborgen plek zoals in een compost-, takken- of puinhoop.

Hermelijnen gebruiken een holle boom, een ruimte tussen rotsen of een verlaten hol als nest.

De jongen van de wezel worden geboren in een nest gemaakt van bladeren of gras in een hol of spleet.

#### **Rustplaats**

Een bunzing maakt zijn schuilplaats in oude hopen van bijvoorbeeld konijn, mol, vos en das. Maar ook onder steenhopen, houtmijten, in holle bomen of onder boomwortels.

Winternesten van de egel worden meestal in de grond gemaakt, tegen een schutting aan, in een schuur of bijgebouw of in een takken- of composthoop. De afmetingen van het winternest varieert sterk, soms tot een halve meter doorsnee. In de zomer slapen egels vaak op de kale grond onder dicht struikgewas, in holtes onder boomwortels, in composthopen of konijnenhopen.

De hermelijn leeft in een hol, meestal een oud mollennest of konijnenhol. Een hol of gang moet een doorsnede hebben van vijf centimeter. Wezels zoeken graag dekking in bosschages, houtstapels, of heggen. Ook bewonen ze vaak oude hollen van muizen, ratten en konijnen, die bekleed worden met veren of haren van prooidieren.

Indien er geen andere mogelijkheid bestaat dan tijdens de kwetsbare periode in het desbetreffende gebied werkzaamheden te verrichten, dan is een ontheffing vereist. In de ontheffing kunnen voorwaarden worden opgenomen. In een dergelijk geval kan het gebied voorafgaand aan de kwetsbare periode ongeschikt worden gemaakt voor kleine marterachtigen en egels. Het ongeschikt maken van het gebied moet gedaan worden in combinatie met verbetering van het huidige leefgebied of realisatie van nieuw leefgebied, zodat het leefgebied van de soorten er per saldo niet op achteruit gaat. Het ongeschikt maken kan door opgaande begroeiing en potentiële rustplaatsen te verwijderen en vervolgens de vegetatie om te ploegen of kort te houden (max 10 cm).

#### Aanpassen werkwijze

Door de werkwijze en de te gebruiken apparatuur aan te passen kan doden van bunzing, egel, hermelijn en wezel vaak voorkomen worden en vernietiging van hun vaste rust- en voortplantingsplaatsen vaak al beperkt worden.

Tijdens maai- en graafwerkzaamheden is het wenselijk als in één richting gewerkt wordt, zodat de dieren de mogelijkheid hebben om weg te vluchten van de werkzaamheden, zonder in het nauw te worden gedreven. Uiteraard dient er wel rekening mee gehouden te worden dat de kant waar niet gewerkt wordt voldoende dekking biedt voor de dieren om te ontsnappen. Als er in de natuurlijke situatie onvoldoende dekking is, kan er tijdelijk dekking worden aangeboden door middel van bijvoorbeeld takkenhopen.

Bij grondwerkzaamheden wordt het betreffende perceel een week voorafgaand aan de werkzaamheden ongeschikt gemaakt door het te maaien (max. 10 cm boven het maaiveld) en het maaisel direct af te voeren. Hiermee wordt voorkomen dat tijdens de grondwerkzaamheden nog kleine marterachtigen of egels aanwezig zijn. Het maaien dient in de richting van de dekking op een naastgelegen perceel plaats te vinden.

Wanneer geschikt leefgebied verdwijnt, dient nieuw leefgebied te worden gerealiseerd of bestaand leefgebied te worden verbeterd. Daarmee wordt beoogd dat het leefgebied van de soorten er per saldo niet op achteruit zal gaan.

#### Fasering werkzaamheden

Wanneer door werkzaamheden voortplantings- of rustplaatsen (tijdelijk) verdwijnen of hun functie verliezen, dan heeft het de voorkeur om gefaseerd te werken. Hiermee wordt bedoeld dat niet het gehele terrein in één keer wordt aangepakt, maar dat de werkzaamheden in fases worden uitgevoerd. Zo wordt er altijd een (beperkt) deel geschikt leefgebied met voortplantings- en/of rustplaatsen in stand gehouden. Het is hierbij wel van belang dat tijdens de werkzaamheden de noodzakelijke ecologische verbindingen (wildwissels naar foerageergebied en tussen verblijfplaatsen) intact worden gehouden. De delen die ongemoeid blijven moeten in verbinding worden gehouden met ander potentieel leefgebied, zodat dieren hier altijd naar toe kunnen.

Als deze maatregel genomen wordt in combinatie met het verbeteren van leefgebied of met de realisatie van nieuw leefgebied, wordt gezorgd dat het leefgebied van de soorten er per saldo niet op achteruit gaat.

### Huidig habitat verbeteren

Wanneer geschikt leefgebied verdwijnt en hierdoor vaste voortplantings- en/of rustplaatsen beschadigd of vernield worden, dan kan dit gemitigeerd worden door in bestaand leefgebied het habitat te verbeteren. Het verbeteren van habitat dient duurzaam in stand gehouden te worden.

Een ecologisch deskundige stelt het inrichtings- en beheerplan op dat dient te worden uitgevoerd en nageleefd.

Mogelijkheden voor verbeterstappen:

- De aanplant van heggen en houtwallen of de aanleg van groene oevers vormen een mogelijkheid om de leefgebieden van bunzing, egel, hermelijn en wezel te verbeteren. Hiermee kunnen zowel verbindingen als rustplaatsen worden ontwikkeld.
- Bosranden kunnen geschikter worden gemaakt door een natuurlijke overgang te realiseren van veld naar bos, middels een mantel-zoomvegetatie. In structuurrijke bosranden vinden kleine marterachtigen en egels meer dekking en voedsel. Een mantel- en zoomvegetatie wordt gerealiseerd door de bosranden vrij te zetten door middel van kleinschalige uitdunning. Hierdoor wordt ruimte gecreëerd voor een kruidenrijke zone (de zoom) en een struweelrijke zone (de mantel).
- Droge greppels kunnen geschikt worden gemaakt als leefgebied of verbindingzone door de aanplant van struiken, zodanig dat ze voldoende dekking bieden.
- Rommelhoekjes in de tuin of op het erf kunnen worden gecreëerd door het aanleggen van een takkenhoop of een hoop stenen met daaronder een ruimte waarin de kleine marterachtige een nestkamer kan bouwen. Eventueel kan een nestkast van hout worden gebouwd.
- Het voedselaanbod kan worden vergroot door het graven van poelen, het maken van takkenrillen en het plaatsen van 'muizenruiters'. Muizenruiters werden vroeger gebruikt om hooi in het veld te drogen en bestaan uit een stellage van drie tegen elkaar staande staken, met daartussen dwarsbalken. Hier op wordt hooi aangebracht. Veldmuizen verblijven graag in hooi en vormen een voedselbron voor kleine marterachtigen. Het hooi moet ten minste jaarlijks vervangen worden.

### Ontwikkelen leefgebieden

Als er leefgebied verloren gaat, kan dit effect hebben op de functionaliteit van de rust- en verblijfplaatsen. Om dat effect te compenseren kan nieuw leefgebied worden gerealiseerd. Dit dient, vanzelfsprekend, te worden aangelegd voordat het bestaande leefgebied verdwijnt. Op die manier is er gedurende het hele proces geschikt leefgebied aanwezig.

Het nieuw te realiseren leefgebied dient van vergelijkbare of betere kwaliteit of oppervlakte te zijn dan het leefgebied dat verloren zal gaan. Een ecologisch deskundige stelt hiervoor een inrichtings- en beheerplan op, gericht op de betreffende soort(en) kleine marterachtigen en egel.

De minimale oppervlakte van het nieuw te realiseren leefgebied is afhankelijk van de ontwikkeltijd die het gebied nodig heeft om dezelfde kwaliteit te kunnen bieden als het gebied dat verloren zal gaan. Hierbij kan gekeken worden naar de geschikte landschapselementen met een functie<sup>15</sup> (wildwissels, nestplaatsen,

---

<sup>15</sup> Landschapselementen zoals holtjes, bosranden, slootkanten, houtstobben, lanen, houtwallen of hagen kunnen verschillende functies vervullen voor de vier beschermde soorten. Zo vormen ruige

schuilplekken, voedselgebieden, overwinteringsplek) voor de dieren: welke elementen gaan verloren? Welke functies verdwijnen er uit het leefgebied? Kan de ruimtelijke ingreep plaatsvinden zonder verlies van functies/elementen?

Het nieuw te realiseren leefgebied dient binnen de home-range (het territorium) van het betreffende dier te worden gerealiseerd. Ook moet het in directe verbinding staan met terreinen waarvan de aanwezigheid van kleine marterachtigen of egel aannemelijk is. Daarnaast mogen er in het leefgebied geen onoverbrugbare barrières tussen nest- of verblijfplaats en het foerageergebied aanwezig zijn.

#### Versnippering en isolatie tegengaan

Wezels, maar ook bunzing en hermelijn, wagen zich maar zelden verder dan enkele meters buiten de dekking van dichte vegetatie. Egels zijn minder schuw en gebonden aan dekking, maar rollen zich bij verstoring op tot een stekelige bol. Wanneer lijnvormige landschapselementen doorsneden worden, dan kan dit een onoverbrugbare barrière vormen. Hiermee kan de functionaliteit van voortplantingsplaatsen en/of rust- en verblijfplaatsen verloren gaan. Bij de aanleg van infrastructuur (weg, spoorweg) kunnen ecologische verbindingen doorsneden worden en veel dieren worden doodgereden als ze de weg oversteken. Wanneer als gevolg van werkzaamheden belangrijke bestaande (ecologische) verbindingen verdwijnen, dienen deze te worden hersteld.

In het geval er een weg aan wordt gelegd, kan met behulp van een wildtunnel de verbinding worden hersteld. De wildtunnel moet dan wel gecombineerd worden met rasters langs de weg (geleiding), zodat kleine marterachtigen en egels niet alsnog op de weg terecht komen. De wildtunnel moet zo gesitueerd worden dat er jaarrond geen water in blijft staan. De tunnel is bij voorkeur van beton. Dit is duurzaam en minder warmtegeleidend dan staal, wat tot onderkoeling kan leiden. De doorsnede van de tunnel is bij voorkeur circa 40 cm, zodat ook soorten als de das er gebruik van kunnen maken.

Kleine marterachtigen verplaatsen zich veelvuldig door oeverbegroeiing. Een autobrug over een watergang kan een levensgevaarlijke hindernis vormen. Loopplanken onder de brug zorgen er voor dat de dieren de brug veilig onderlangs kunnen passeren.

Voorschriften over de aanleg en het onderhoud van faunavoorzieningen zijn vastgelegd in de Leidraad faunavoorzieningen bij infrastructuur. Deze leidraad is opgesteld in opdracht van Rijkswaterstaat en ProRail in het kader van het meerjarenprogramma ontsnippering (MJPO).

---

kruidenhoekjes een functie als voedselgebied, boomholtes een functie als schuilplaats, of brede meidoornhagen die een functie als nestlocatie kunnen bieden.

# Hoofdstuk 11 Evenementen en vuurwerk

## 11.1 Evenementen

Bij het organiseren van een evenement in de buitenlucht heeft u mogelijk te maken met beschermde planten- en diersoorten. Als er beschermde plant- en diersoorten in en rond het betreffende gebied aanwezig zijn dan is het mogelijk dat u preventieve maatregelen moet nemen om schade of verstoring te voorkomen.

Wij hebben een brochure met informatie voor evenementen en vuurwerk opgesteld. Deze brochure en aanvullende informatie kunt u terugvinden op <http://www.overijssel.nl/loket/vergunning/milieu-natuur/wet-3/>.

### **Soortenbescherming - Ontheffing is niet mogelijk**

Een ontheffing Wet natuurbescherming voor vogels, Habitatrichtlijnsoorten en andere beschermde soorten (artikel 3.10 Wet natuurbescherming) is niet mogelijk. Er moet sprake zijn van een belang, genoemd in de wet, om een ontheffing te verlenen (zie paragraaf 6.3 van deze handreiking). Voor vogels<sup>16</sup>, soorten van de Habitatrichtlijn<sup>17</sup> en andere soorten zijn geen belangen opgenomen, waar een evenement onder kan vallen. Het gaat bij deze soorten altijd om grotere zwaarwegende belangen op basis waarvan ontheffing gegeven kan worden van de verbodsbepalingen.

De initiatiefnemer van het evenement moet een overtreding van de verbodsbepalingen in de Wet natuurbescherming voorkomen door aantoonbaar te voldoen aan de zorgplichtvereisten. Daarbij dient hij alle maatregelen te treffen die voorkomen dat de staat van instandhouding van beschermde soorten wordt aangetast.

### **Gebiedsbescherming, Natura 2000-gebieden**

Indien de locatie voor een evenement binnen of nabij een Natura 2000-gebied ligt, geldt mogelijk een vergunningplicht in het kader van de gebiedsbescherming. In sommige situaties dient er op basis van een natuurtoets een vergunningaanvraag ingediend te worden via het digitaal loket van de Provincie Overijssel: <http://www.overijssel.nl/loket>

### **Toestemming van eigenaren en terreinbeheerders**

In veel gevallen heeft u voorafgaand aan het evenement toestemming nodig van de terreinbeheerder, zoals Staatsbosbeheer of Natuurmonumenten. Terreinbeheerders kunnen extra voorwaarden stellen om schade aan of verstoring van beschermde soorten en natuurwaarden te voorkomen.

### **Zorgplicht**

U moet altijd aan de zorgplicht van de Wet natuurbescherming voldoen. Dit houdt in dat u altijd respectvol om moet gaan met de natuur en moet streven

---

<sup>16</sup> Art. 3.1 - de belangen waarom ontheffing verleend mag worden staan in art. 3.3, vierde lid.

<sup>17</sup> Art. 3.5 - de belangen waarom ontheffing verleend mag worden staan in art. 3.8, vijfde lid.



deze zo min mogelijk te verstoren. Of het nu om beschermde soorten gaat of niet.

### **Soortenbescherming bij buitenevenementen**

Binnen de bebouwde kom worden evenementen gehouden die in een reeds verstoorde omgeving plaatsvinden. Het gaat hier om bijvoorbeeld een markt, festival, fair, of hardloopwedstrijd. De kans op schade of verstering van beschermde planten- en diersoorten zijn in (vaak aangewezen evenementenlocaties) gebieden binnen de bebouwde kom klein. Om het risico op overtredingen van de wet te minimaliseren, adviseren wij preventieve maatregelen te nemen (zie brochure soortenbescherming en evenementen). Buiten de bebouwde kom is de kans op schade of verstering van beschermde planten- en groter. Dit heeft te maken met de locatie van het evenement (bijv. weilanden, nabijheid van natuurgebieden, gebruik van bestaande wandelpaden en parkeerterreinen) en de type activiteiten die plaatsvinden (muziek, verlichting, etc.). Als er beschermde planten- en diersoorten voorkomen in of nabij het evenemententerrein, dan moet u preventieve maatregelen nemen om schade of verstering te voorkomen. In bijlage 11.1 wordt toegelicht welke type versteringen plaats kunnen vinden. In de eerdergenoemde brochure is aangegeven welke preventieve maatregelen u daarbij kunt nemen. U houdt het evenement op een ander moment (bijv. buiten het broedseizoen maart-juni) of op een andere locatie, of u houdt rekening met lawaai en het dag- en nachtritme van dieren. Om risico's uit te sluiten adviseren wij preventieve maatregelen te nemen (zie brochure soortenbescherming en evenementen).

In sommige gevallen zijn preventieve maatregelen onvoldoende om schadelijke effecten op aanwezige soorten te voorkomen. Met behulp van de risicobeoordeling (Figuur 11.1) kunt u bepalen of het ecologisch risico groot is. In dat geval adviseren wij om een ecologisch deskundige te laten beoordelen welke preventieve maatregelen u kunt nemen, zodat het evenement mogelijk toch kan plaatsvinden. Hebben de preventieve maatregelen niet het gewenste effect, dan kan een evenement mogelijk niet plaats vinden op de betreffende locatie

### **Ecologisch risico en schadelijke effecten bepalen**

Om te bepalen of uw evenement een schadelijk effect heeft op flora en fauna hebben wij een beslisboom ontwikkeld. Hiervoor moet u weten:

- waar het evenement plaatsvindt;
- wat voor soort evenement u organiseert;
- wat de duur is van het evenement;
- op welk(e) tijdstip(pen) het evenement plaatsvindt;
- op welk tijdstip in het jaar het evenement wordt gehouden;
- op wat voor soort terrein het evenement plaatsvindt.

### **Schadelijke effecten**

In sommige situaties kan het onduidelijk zijn welke schadelijke effecten te verwachten zijn, omdat het evenement in of nabij een gebied met natuurwaarden wordt gehouden. Om te bepalen of uw evenement een mogelijk schadelijk effect heeft op flora en fauna, moet u weten:

- welke soorten er op en rond de locatie voorkomen;
- welke soorten beschermde dieren of planten zijn;
- waardoor deze soorten kwetsbaar zijn.

Een ecologisch deskundige geeft hierop antwoord. Vaak volstaat een QuickScan, een broedvogelcheck (in de periode maart-juni geldig voor 7 dagen) of een verklaring of rapport van een deskundige. Begin op tijd met het verzamelen van informatie (bijv. NNDF database). De ecologisch deskundige stelt een

activiteitenplan op dat u grotendeels voor ieder terugkerend evenement kunt gebruiken.

Met de risicobeoordeling (Figuur 11.1 ) kunt u bepalen of een situatie zich voordoet waarbij schadelijke effecten te verwachten zijn.

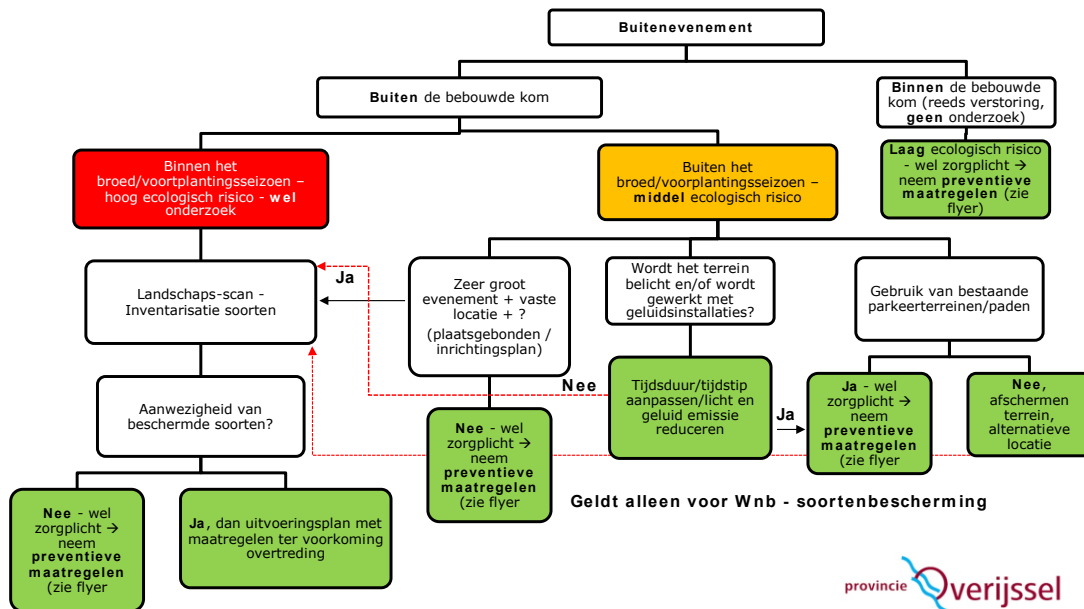
### **Preventieve maatregelen bij buitenevenementen**

U voorkomt schade aan beschermde dieren en planten door maatregelen te nemen of een alternatief te zoeken.

In onderstaande tabel staan voorbeelden van preventieve maatregelen.

#	Preventieve maatregelen
1	Verlichting richten op evenementterrein (geen verstrooiing van licht)
2	Podium en geluidsinstallaties van de leefgebieden af richten
3	Er voor kiezen om geen vuurwerk te gebruiken
4	Bezoekersaantallen beperken
5	Afschermen van omliggende wateren, oevers, struwelen en bosranden (d.m.v. hekken, bij voorkeur met doek)
6	Maximum geluidsniveau aanpassen en geluidfrequentie boven 8kHz wegfilteren
7	Zonering: geen betreding van kwetsbare terreinen – gebruik bestaande wegen/paden of parkeerterreinen
8	Maximaal 10 dagen voorafgaand aan opbouw evenement een broedvogelcheck uitvoeren
9	Afvalplan maken voor, tijdens en na het evenement (na afloop geen afval)
10	Verstoring kortdurend en tijdelijk (aantal evenementen per jaar en tussenperiodes)
11	Buiten de evenementlocatie lichtsterkte max. 0,5 lux
12	Zonering: keuze locatie en terreininrichting aanpassen op kwetsbare leefgebieden (oevers, struweel en bosranden)
13	Planning aanpassen aan kwetsbare perioden (broedseizoen)

Tabel 11.1 Voorbeelden preventieve maatregelen



Figuur 11.1 Risicobeoordeling evenementen

## 11.2 Vuurwerk

Het afsteken van vuurwerk kan leiden tot verstoring van beschermde diersoorten, waardoor een overtreding van de Wet natuurbescherming kan optreden. Het is echter niet mogelijk om een ontheffing aan te vragen voor overtredingen van de soortenbeschermingsbepalingen van de Wet natuurbescherming (Hoofdstuk 3), omdat er een wettelijk belang ontbreekt voor het afsteken van evenementenvuurwerk. In relatie tot de natuurwetgeving, vogels en vuurwerk is in het algemeen veel vergelijkbare bestaande kennis over met name verstoring bij vogels en in veel mindere mate voor andere soorten (bijvoorbeeld geluid van vuurwerk, bezoekersaantallen en of stress en sensibilisatie). De risicobeoordeling vuurwerk (Figuur 11.2) is daarom toegespitst op vogels en vormt de handreiking voor vuurwerk (Afwegingskader vuurwerk, Tauw 2017) de basis.

Verstoring van vogels is niet verboden indien de verstoring niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort (artikel 3.1 lid 4 en lid 5 Wnb). De initiatiefnemer dient dan ook een overtreding van de verbodsbepaling te voorkomen door aantoonbaar te voldoen aan de zorgplicht vereisten.

Het geluidseffect van vuurwerk is te beschouwen als gepiekte geluidsverstoring. Hierbij kan geen gewinning optreden omdat de effecten van vuurwerk, door de geringe frequentie daarvan, niet of moeilijk voorspelbaar zijn.

Piekgeluidsbelasting ligt bij vuurwerk binnen de reeks van 130 - 140 dB. Met name mortieren met een diameter groter dan  $\varnothing 6,35$  cm (2,5 inch) en vuurwerk

met nitraateffecten hebben verstorende knaleffecten (verdragend met hoge pulskarakteristiek).<sup>18</sup>

Met de risicobeoordeling vuurwerk (Figuur 11.2) kunt u bepalen wanneer u het grootste ecologische risico loopt. Vuurwerk levert over het algemeen een groot ecologisch risico tijdens het broedseizoen.

Tijdens de broedperiode - Als het vuurwerk minder dan 12 minuten duurt is de verstoring van soorten beperkt<sup>19</sup>. Tijdens de broedperiode van vogels is het ecologisch risico<sup>20</sup> laag tot gemiddeld. Dit is mede afhankelijk van de afstand tot aanwezige nestelende vogels. Als op minder dan 50 m van de afsteeklocatie van vuurwerk een nest aanwezig is, is die kans het grootst. Overtreding van verbodsbepalingen is bijvoorbeeld te voorkomen door knalvuurwerk met een verdragende hoge pulskarakteristiek<sup>21</sup> niet te gebruiken. Hiermee voorkomt u zoveel mogelijk dat broedende vogels het nest (definitief) verlaten. Voor vuurwerk tijdens het broedseizoen is vooraf geen zekerheid te geven dat er géén overtreding van verbodsbepalingen plaats vindt. Bij het bepalen van een afsteeklocatie is een Quickscan noodzakelijk. De locatie met de minste broedvogels moet daaruit naar voren komen. In de week voorafgaand aan het vuurwerk is een broedvogelcheck maximaal 700 m rondom de afsteeklocatie nodig. Als binnen dit gebied broedende vogels aanwezig zijn kan aanpassing van het type vuurwerk (geen knalvuurwerk met nitraateffecten) en de beperking van de afstekingsduur nodig zijn.

**Buiten de broedperiode** – Er vindt wel enige verstoring plaats, maar de voortplanting wordt niet aangetast. Hierdoor heeft deze verstoring een laag ecologisch risico voor de beschermde soorten die op of nabij het evenemententerrein leven.

### **Gebiedsbescherming, Natura 2000-gebieden**

Indien de vuurwerklocatie binnen of nabij een Natura 2000-gebied ligt, geldt mogelijk een vergunningplicht in het kader van de gebiedsbescherming. In sommige situaties dient er op basis van een natuurtoets een vergunningaanvraag ingediend te worden via het digitaal loket van de Provincie Overijssel: <http://www.overijssel.nl/loket>

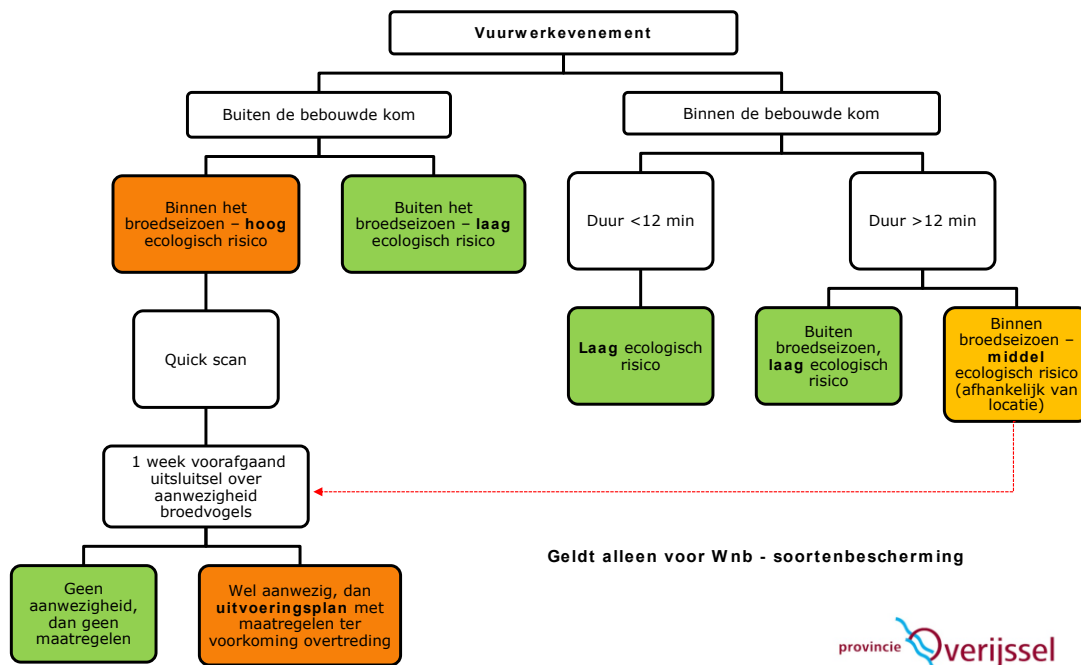
---

<sup>18</sup> SOVON Vogelonderzoek Nederland. Beleidsadvies ten behoeve van een afwegingskader inzake het afsteken van vuurwerk in/nabij speciale beschermingszones, SOVON-informatierapport 2008-02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

<sup>19</sup> Tauw, 2017. Afwegingskader vuurwerk

<sup>20</sup> Het risico dat een broedende vogel zijn nest verlaat, niet terug keert en geen jongen groot brengt.

<sup>21</sup> Mortieren met een diameter/lengte groter dan 2,5 inch en vuurwerk met nitraateffecten



**Figuur 11.2. Risicobeoordeling vuurwerk**

# Bijlagen

## Bijlage 6.1 Werkingssfeer soortenbescherming

### 1 Komen beschermde soorten voor in het gebied?

*Er zijn drie beschermingsregimes met beschermde soorten: regime Vogelrich tlijn, regime Habitatrich tlijn en regime overige soorten.*

ja

nee

Ontheffing is niet nodig

### 2 Worden verbodsbepalingen overtreden?

*Bk beschermingsregime heeft zijn eigen verbodsbepalingen.*

ja

nee

Ontheffing is niet nodig

### 3 Vallen de activiteit of handeling onder een vrijstelling?

*Een vrijstelling kan aan de orde zijn, maar dat is afhankelijk van de uit te voeren activiteit en de aangetroffen beschermde soorten.*

nee

ja

Ontheffing is niet nodig

Bij "nee" zal een ontheffing aangevraagd moeten worden. Om de verbodsovertreding toe te kunnen staan moet voldaan worden aan de criteria Aa, Ah en Ar

### 3a Is een andere bevredigende oplossing mogelijk?

*Om de overtreding toe te kunnen staan, moet de gekozen oplossing bevredigend zijn.*

nee

ja

Ontheffing is niet mogelijk. Doorloop het stappenplan opnieuw met het alternatief

### 3b Is sprake van een wettelijke belang?

*Om de overtreding toe te kunnen staan, moet de uit te voeren activiteit één of meerdere belangen dienen. Bk beschermingsregime heeft zijn eigen belangen.*

ja

nee

Ontheffing is niet mogelijk

### 3c Is sprake van een effect op de staat van instandhouding?

*Om de overtreding toe te kunnen staan, moet de staat van instandhouding gewaarborgd blijven.*

nee

ja

Ontheffing is niet mogelijk. Er zijn andere maatregelen nodig om de staat van instandhouding te waarborgen of om verbodsovertreding

Ontheffing kan onder voorwaarden verleend worden

## Bijlage 9.1

### Lijst van jaarrond beschermde nesten van vogels in Overijssel

#	Naam	Categorie
1	boerenwaluw	3
2	boomvalk	4
3	bosuil	3
4	buizerd	4
5	gierzwaluw	2
6	grote gele kwikstaart	3
7	havik	4
8	huismus	2
9	huiswaluw	2
10	kerkuil	3
11	oehoe	3
12	ooievaar	3
13	raaf	4
14	ransuil	4
15	roek	2
16	slechtvalk	3
17	sperwer	4
18	steenuil	1
19	torenavalk	4
20	wespendief	4
21	zeearend*	4
22	zwarte specht	3
23	zwarte wouw*	4

\* Deze soorten hebben een groeiende landelijke populatie en daarmee binnen enkele jaren kans op vestiging van een broedpaar in de provincie Overijssel.

#### Categorie

1. Nesten die gedurende het broedseizoen in gebruik zijn als nest en buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats.
2. Nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar.
3. Nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar.
4. Vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nesten die zelf niet of nauwelijks in staat zijn een nest te bouwen.



## Bijlage 9.2

### Lijst vogelsoorten met jaarrond beschermd functioneel leefgebied Overijssel

#	Naam	Categorie
1	blauwe reiger	5
2	bonte vliegenvanger	5
3	boomklever	5
4	boomkruiper	5
5	draaihals	5
6	gekraagde roodstaart	5
7	glanskop	5
8	grauwe vliegenvanger	5
9	groene specht	5
10	grote bonte specht	5
11	grutto	5
12	ijsvogel	5
13	kleine bonte specht	5
14	kortsnavelboomkruiper	5
15	middelste bonte specht	5
16	oeverzwaluw	5
17	ringmus	5
18	spreeuw	5
19	tapuit	5
20	tureluur	5
21	veldleeuwerik	5
22	wulp	5
23	zomertortel	5
24	zwarte mees	5
25	zwarte roodstaart	5

#### Categorie

5) Nesten van vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen.

## **Bijlage 9.3**

### **Soorten met jaarrond beschermde nest: Beschrijving Broedhabitat, nest en nestplaats**

#### **Boerenzwaluw**

##### Broedhabitat

In gebouwen of onder bruggen in agrarische landschappen, bij voorkeur veehouderijen in de buurt van water.

##### Nest en nestplaats

Ondiepe kom van modderballetjes, dode planten, bekleed met veertjes.

##### Functionele leefomgeving

De boerenzwaluw nestelt in het hele land in boerenland, met een voorkeur voor gemengde bedrijven. Het gros van de paren huist in koeien-, varkens- of paardenstallen.

##### Criterium

De boerenzwaluw broedt elk broedseizoen op dezelfde plaats en is daarin zeer honkvast. De fysieke voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en is limitatief beschikbaar.

#### **Boomvalk**

##### Broedhabitat

Open gebieden met verspreide singels of bomen, open dennenbos.

##### Nest en nestplaats

Oud nest van bij voorkeur zwarte kraai.

##### Functionele leefomgeving

Overal in het land worden boomvalken in lage dichtheden aangetroffen in open agrarische landschappen en sommige natuurgebieden. Sinds ongeveer 1985 verdween de boomvalk uit heide- en bosgebieden op de zandgronden van oost-Nederland, die tot dan toe als 'klassiek boomvalkgebied' golden. Tegelijkertijd breidde de soort zich wat uit over het noorden van het land, waar hij veelal in boerenland broedt, soms op hoogspanningsmasten en aan de rand van steden.

##### Criterium

De boomvalk maakt zelf geen nest, maar maakt gebruik van verlaten kraaien- of eksternesten.

#### **Bosuil**

##### Broedhabitat

Oudere bossen.

##### Nest en nestplaats

Nestkast, boomholte, in gebouw, soms oud roofvogel- of kraaiennest of in de grond.

##### Functionele leefomgeving

De bosuil komt wijd verspreid voor over de beboste delen van Nederland, met de hoogste dichtheden in oud loofbos. De bosuil nestelt soms ook in bebouwde omgeving met oude parken en tuinen, evenals in open landschappen met knotwilgen of verspreide perceeltjes bos.

#### criterium

De bosuil maakt jaarlijks gebruik van dezelfde nestlocatie en is beperkt in staat een eigen nest te bouwen. Bosuilen broeden veel in boomholtes in bossen, parken of op kerkhoven en maken ook gebruik van speciale nestkasten hoog aan een boomstam in bosrijke omgeving.

### **Buizerd**

#### Broedhabitat

Bossen, singels, bij voorkeur halfopen landschap.

#### Nest en nestplaats

Groot takkennest in boom. Nesten bevinden zich meestal in boomkruinen tegen de rand van het bos.

#### Functionele leefomgeving

Oorspronkelijk was de buizerd gebonden aan grote bossen op de zandgronden, maar tegenwoordig broedt de buizerd door het hele land. Ook in kleine bosjes, soms zelfs in solitaire bomen in open land, kunnen buizerdnesten worden aangetroffen.

Het ouder wordende Nederlandse bos, in combinatie met verminderde vervolging, biedt plaats aan meer buizerds dan in het verleden. Bovendien ging de soort broeden in de lage delen van Nederland, in gebieden waar de buizerd eerder ontbrak.

#### criterium

De buizerd maakt jaar in jaar uit binnen zijn territorium gebruik van dezelfde nestplaats, maar wisselt wel tussen aanwezige nesten binnen het territorium. Buizerds gebruiken oude nesten vaak opnieuw en renoveren dan het takkennest, ook verlaten nesten van andere roofvogels kunnen in gebruik worden genomen.

### **Gierzwaluw**

#### Broedhabitat

Gebouwen, meest in steden.

#### Nest en nestplaats

Onder daken of andere constructies met steile hellingshoek.

#### Functionele leefomgeving

Gierzwaluwen broeden in Nederland alleen binnen de bebouwing. Ze nestelen, veelal in losse kolonies, graag in oudere stadswijken of grote gebouwen. Ze mijden nieuwere bebouwing niet, mits nestgelegenheid voorhanden is. In grote steden met veel variatie in bebouwing kunnen gierzwaluwen talrijk zijn, bij verspreide bebouwing op het platteland ontbreken ze vaak en dat geldt ook voor een deel van de kleinere dorpen.

#### criterium

De gierzwaluw broedt elk broedseizoen in kolonies op dezelfde plaats en is afhankelijk van bebouwing. De nestplaats moet vaak voldoen aan zeer specifieke fysieke voorwaarden en is limitatief beschikbaar.

### **Grote gele kwikstaart**

#### Broedhabitat

Snel stromende beken en riviertjes, bij voorkeur in de buurt van bos.

#### Nest en nestplaats

Groot bouwsel van takjes, wortels, gras, bekleed met veren, vaak in half-holtes, vaak onder bruggen, ook in nestkasten.

#### Functionele leefomgeving

De grote gele kwikstaart nestelt langs snelstromende beken in natuurlijke oevers of onder bruggen en aan gebouwen. Het merendeel broedt in Twente, de oostelijke Achterhoek en Zuid-Limburg.

#### Criterium

De grote gele kwikstaart broedt elk broedseizoen op dezelfde plaats en is daarin afhankelijk van bebouwing (watermolens, bruggen over water, etc.). De fysieke voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar.

### **Havik**

#### Broedhabitat

Bossen en bosjes.

#### Nest en nestplaats

Groot takkennest in boom, vaak lager dan buizerd.

#### Functionele leefomgeving

Haviken broeden in alle bosrijke streken en niet zelden ook in kleinere, geïsoleerde bosjes in boerenland en soms zelfs in grote stadsparken.

#### Criterium

De havik kan jarenlang hetzelfde nest gebruiken. Havikken lappen ook oude, verlaten nesten van andere roofvogels op om in gebruik te nemen.

### **Huismus**

#### Broedhabitat

Bebouwing.

#### Nest en nestplaats

Nest van stro, plantenstengels, afval, bekleed met veren en haar in holte of spleet in gebouw.

#### Functionele leefomgeving

Huismussen zijn het talrijkst bij oudere huizen in een deels groene, liefst wat rommelige omgeving aan stadsranden of op het platteland. In strakke nieuwbouwwijken en het versteende hart van grote steden zijn ze schaars of ontbreken ze bij gebrek aan nestgelegenheid en/of voedsel.

#### Criterium

De huismus broedt in kolonies elk broedseizoen op dezelfde plaats en is daarin zeer honkvast en afhankelijk van biotoop. De nestplaats moet voldoen aan zeer specifieke fysieke voorwaarden en is limitatief beschikbaar.

### **Huiszwaluw**

#### Broedhabitat

Onder dakgoten, overkappingen tegen huizen, ook onder bruggen.

#### Nest en nestplaats

Diepe kom van modderballetjes en vezels tegen verticale wand, zo dicht tegen plafond dat slechts een smalle ingang overblijft.

#### Functionele leefomgeving

Huiszwaluwen broeden in Nederland vrijwel uitsluitend aan gebouwen en bruggen. Ze zijn het talrijkst in de omgeving van meren, plassen en rivieren.

#### criterium

De huiswaluw broedt elk broedseizoen in kolonies op dezelfde plaats en is daarin zeer honkvast. De nestplaats moet voldoen aan zeer specifieke fysieke voorwaarden en is limitatief beschikbaar.

### **Kerkuil**

#### Broedhabitat

Gebouwen in de buurt van agrarische landschappen.

#### Nest en nestplaats

Diverse hoeken en gaten in gebouwen, groot deel broedt in nestkasten.

#### Functionele leefomgeving

Kerkuilen broeden in het hele land in agrarisch gebied, incidenteel ook in steden. De jaarlijkse aantallen variëren enorm als gevolg van fluctuaties in het voedselaanbod - vooral veldmuizen - en sterfte; deze sterfte kan groot zijn in sneeuwrijke winters maar ook bij aanhoudend koud, winderig en nat weer.

#### criterium

De kerkuil maakt jaarlijks gebruik van dezelfde nestlocatie en is beperkt in staat een eigen nest te bouwen. Kerkuilen maken veel gebruik van speciale nestkasten in open schuren in halfopen tot open cultuurlandschap.

### **Oehoe**

#### Broedhabitat

Steengroeves, bosjes in de buurt van steden.

#### Nest en nestplaats

Nis in groeve of oud roofvogelnest.

#### Functionele leefomgeving

Oehoes broeden vaak op richels in afgravingen, maar ook op de grond of op oude roofvogelnesten in bossen.

#### criterium

De oehoe heeft zijn nest op richels van bergen of steengroeves. Kan ook gebruik maken van een kunstmatige nestplek in dagbouwgroeves. Geschikte nestplaatsen zijn zeer specifiek en limitatief beschikbaar. Geschikte nestplaatsen worden vele jaren achter elkaar gebruikt.

### **Ooievaar**

#### Broedhabitat

Cultuurland, meest in de buurt van grotere beek- en riviersystemen.

#### Nest en nestplaats

Omvangrijk takkennest, vaak op gebouw en in Nederland doorgaans op speciaal opgericht kunstnest.

#### Functionele leefomgeving

Broedt op hoge plekken zoals telefoonpalen, bomen, schoorstenen, kerktorens, hoogspanningsmasten of door de mens geconstrueerde palen met een houten platform. Extensief beheerde weilanden in veenweidegebieden en uiterwaarden met een hoge waterstand. Voor een broedplek maakt de ooievaar gebruik van kunstmatige nestgelegenheden op daken en wagenwielen, maar hij broedt ook in zelfgemaakte nesten in bomen.

### criterium

De ooievaar keert elk broedseizoen terug naar dezelfde plaats om te broeden en is daarin zeer honkvast. De voorwaarden voor de nestplaats zijn zeer specifiek en limitatief beschikbaar. Het nest zit altijd op hoge plekken, zoals telefoonpalen, bomen, schoorstenen, kerktorens, hoogspanningsmasten of door de mens gemaakte palen met houten platform.

## **Raaf**

### Broedhabitat

Voornamelijk rustige dennenbossen.

### Nest en nestplaats

Groot nest van takken, bekleed met mos, wol en haar. Het nest wordt zowel hoog in bomen (Nederland) als op afgelegen rotsige plekken gebouwd.

### Functionele leefomgeving

Raven leven in Nederland in uitgestrekte gebieden waarin bossen en heide elkaar afwisselen. In toenemende mate ook in bosjes in cultuurland. Foerageren soms ver van de nestplaats en vliegen dan kilometers om in weilanden te foerageren.

### criterium

De raaf bouwt zijn nest bij voorkeur in een hoge boom en gebruikt ditzelfde nest jarenlang achtereen, waarbij het ieder jaar wat wordt uitgebreid.

## **Ransuil**

### Broedhabitat

Bossen, boomgroepen, grenzend aan open landschap.

### Nest en nestplaats

Oud nest van ekster of zwarte kraai.

### Functionele leefomgeving

Ransuilen broeden in allerlei landschappen maar mijden grote bossen, boomloze gebieden en steden. De ransuil verdween uit de grote bossen op de zandgronden, waar hij voorheen een normale broedvogel was. Bovendien wordt het agrarisch cultuurlandschap dermate intensief benut dat florerende (veld)muizenpopulaties een uitzondering worden, een uitzonderlijk jaar daargelaten. Lokaal werd nestgelegenheid schaars door afnemende aantallen zwarte kraaien en eksters, die fungeren als nestleveranciers.

### criterium

De ransuil maakt gebruik van oude nesten van eksters of zwarte kraai en is zelf niet of nauwelijks in staat een nest te bouwen.

## **Roek**

### Broedhabitat

Groepjes bomen, graag in of bij bebouwing en doorgaans in de nabijheid van grasland.

### Nest en nestplaats

Groot nest van takken en aarde, bekleed met mos, wol en haar.

### Functionele leefomgeving

Roeken zijn echte koloniebroeders. De slordige nesten worden in de toppen van hoge bomen gebouwd. De kolonies bestaan meestal uit enkele tientallen tot een honderdtal nesten. Roekenkolonies bevinden zich vaak in vrijstaande, hoge groepen bomen (vaak

populieren) langs snelwegen, treinsporen of kanalen; ook wel in dorpen. In de buurt liggen graslanden waar ze hun voedsel zoeken.

#### criterium

De roek broedt elk broedseizoen in kolonies op dezelfde plaats en is daarin zeer honkvast en afhankelijk van biotoop. De nestplaats moet voldoen aan specifieke fysieke voorwaarden en is limitatief beschikbaar.

### **Slechtvalk**

#### Broedhabitat

Open gebieden, bij voorkeur in de buurt van steden en water.

#### Nest en nestplaats

Voornamelijk nestkasten aan gebouwen, maar ook oude nesten van zwarte kraai in hoogspanningsleiding.

#### Functionele leefomgeving

Het merendeel van de broedparen nestelt in voor de soort gemaakte nestkasten, doorgaans op grote gebouwen in of nabij stedelijk gebied. De rest broedt op oude kraaiennesten in hoogspanningsmasten. Broedgevallen in bomen of op de grond (Waddeneilanden, Delta) zijn uitzonderlijk.

#### criterium

De slechtvalk broedt elk seizoen op dezelfde plaats en is daarin zeer honkvast en afhankelijk van bebouwing. De slechtvalk bouwt zelf geen nest, maar broedt op een richel, nis, nestkast of oud kraaiennest. De nestplaatsen moeten voldoen aan specifieke eisen en zijn limitatief beschikbaar.

### **Sperwer**

#### Broedhabitat

Bossen en bosjes.

#### Nest en nestplaats

Kleine vlakke vlonder, meestal in naaldboom halverwege de stam.

#### Functionele leefomgeving

De hoogste dichtheden waren traditioneel op de zandgronden te vinden, in dichte en niet te oude naaldbossen. Momenteel ontbreekt de sperwer hier echter veelal of zijn de dichtheden er laag. Tegelijkertijd heeft deze roofvogel zich gevestigd op allerlei plekken in dichte loofbosjes, wegbepanting of zelfs stadstuinen.

#### criterium

De sperwer maakt jaar in jaar uit gebruik van hetzelfde nest binnen haar territorium. De nesten zijn daarom, voor zover ze niet permanent verlaten zijn, jaarrond beschermd.

### **Steenuil**

#### Broedhabitat

Cultuurlandschap met oude, enigszins kleinschalige structuur.

#### Nest en nestplaats

Nestkast, ruimte onder dak, boomholte (knotwilg).

#### Functionele leefomgeving

De steenuil is van oudsher een bekende verschijning in kleinschalig agrarisch cultuurlandschap. Veelal kleinschalige cultuurlandschappen met een variatie aan houtwallen, heggen, weiljes en knoestige bomen. De steenuil schuwt de menselijke

omgeving niet en broedt vaak op boerenerven, vooral als deze voldoende natuurlijke variatie bieden. Dan kan een steenuil op een klein oppervlak alles vinden wat hij nodig heeft. Vanaf paaltjes of andere verhogingen zoekt de steenuil naar voedsel. Jachtgebied bestaat uit open terrein met het hele jaar door lage vegetatie (beweiding). De aanwezigheid van grazers, zoals pony's, paarden of schapen is van groot belang als foerageergebied (steenuilen jagen op kevers die op de mest afkomen). Voorts zijn er voldoende zitplaatsen van één tot anderhalve meter hoogte (paaltjes bijvoorbeeld) om vanuit te jagen. Er zijn schuilplaatsen en broedholten in oude bomen, schuren, gebouwen en dergelijke.

#### Criterium

Het nest van de steenuil wordt in het broedseizoen gebruikt als nestplaats. Buiten het broedseizoen gebruikt de steenuil het nest als vaste rust- en verblijfplaats.

### **Torenavalk**

#### Broedhabitat

Open gebieden.

#### Nest en nestplaats

Nestkast of oud nest van bij voorkeur zwarte kraai of ekster. Ook in nissen in gebouwen, zoals kerkgebouwen in oude stadsdelen of dorpen.

#### Functionele leefomgeving

De torenvalk heeft een voorkeur voor open landschappen, soms ook in bebouwd gebied. De talrijke aanwezigheid van woelmuizen is een voorwaarde, aangezien dit het stapelvoedsel is van de torenvalk. Het broeden in bosranden, enkele tientallen jaren geleden nog heel gewoon, komt vrijwel niet meer voor. Veel paren nestelen in speciaal voor de soort gemaakte nestkasten.

Steeds intensiever grondgebruik maakt grote delen van het boerenland ongeschikt voor torenvalken: er is onvoldoende voedsel.

Boerenland met veel (kort) grasland, heide, hoogvenen, open duin en duinvalleien, akkers en soms stad of dorp behoren tot de mogelijke leefgebieden.

#### Criterium

De Torenavalk maakt jaarlijks gebruik van hetzelfde nest en is beperkt in staat een eigen nest te bouwen. Torenavalken broeden veel in open nestkasten op een hoge paal of in open ruimtes in oude gebouwen (zoals kerken of op boerenerven).

### **Wespendief**

#### Broedhabitat

Beboste gebieden.

#### Nest en nestplaats

Relatief klein boomnest, vaak goed verborgen, soms op oud nest van andere roofvogel. Bouwt jaarlijks een nest, maar knapt ook oude nesten op. Nestelt in kruin van hoge loof- en naaldbomen.

#### Functionele leefomgeving

Loofbossen en gemengde bossen, met open plekken, heide, hoogvenen en graslandjes. Ook moerasbos en kleinschalig cultuurland met bos. De wespendief nestelt in de meeste grote bossen, met uitzondering van gebieden waar mogelijk te weinig voedsel is.

Uitgesproken voedselvoorkeur: larven, poppen, en volwassen individuen van wespen en honing. Graaft grondnesten van wespen uit. Vooral sociale wespen met grondnesten, soms ook boomnesten. Volgt wespen vanaf een tak om de nesten te vinden en graaft ze daarna uit. Raten worden meegenomen naar het nest.



### criterium

De wespendif maakt jaar in jaar uit gebruik van hetzelfde nest en is maar beperkt in staat een eigen nest te maken. Wel knapt de wespendif ook oude nesten op om opnieuw te gebruiken.

## **Zeearend**

### Broedhabitat

Geschikte (grote, stevige) nestbomen op rustige plaatsen met vis- en watervogelrijke wetlands. Uiterwaarden met moerasbos, loofbossen bij grote meren, delta's met eilanden.

### Nest en nestplaats

Zeer groot nest (van takken), dat vaak jarenlang gebruikt wordt, in de kruin van een boom. In boomloze gebieden ook op de grond.

### Functionele leefomgeving

Territoriaal, maar paren in voedselrijke gebieden kunnen verrassend dicht bij elkaar broeden. Heeft een baltsvlucht. De zeearend is een roofvogel van waterrijke gebieden. Leeft van vis, watervogels en ook van aas, vooral als er ijs ligt.

Sinds 2006 broedvogel in Nederland (Oostvaardersplassen). Dit valt samen met de westwaartse uitbreiding van het broedgebied in Duitsland, waar inmiddels vele honderden paren broeden. De Nederlandse broedpopulatie is sinds 2006 toegenomen, met nieuwe vestigingen in de Veluwerandmeren. Een broedterritorium is bekend van de IJsselmonding/Ketelmeer ten noorden van Kampen.

### criterium

De zeearend bouwt een zeer groot nest (van takken), dat vaak jarenlang gebruikt wordt.

## **Zwarte specht**

### Broedhabitat

Naald- en gemengde bossen op zandgrond.

### Nest en nestplaats

Zelf gehakte holte, bij voorkeur in beuk.

### Functionele leefomgeving

Zwarte spechten komen in Nederland het meest voor in uitgestrekte naaldbossen, afgewisseld door beukenlanen en -percelen. Ze hakken hun nestholte vooral uit in dikke beuken. Hakt elk jaar een groot nieuw nest in een dikke loofboom, vaak een oude beuk, maar ook Amerikaanse, grove den en lariks. Zo biedt de zwarte specht holten voor bosuilen, boommarters en vele andere soorten. Nestopening ovaal die door boomgroei ook wel rond wordt. Zwarte spechten foerageren graag in jong naaldhout op mieren (vooral houtmieren) en eten ook larven van in dood hout levende kevers. De zwarte specht is territoriaal en heeft een groot territorium.

### criterium

De fysieke voorwaarden voor de nestplaats van de zwarte specht zijn zeer specifiek en daarmee zijn de nesten limitatief beschikbaar.

## **Zwarte wouw**

### Broedhabitat

Rivierdalen.

### Nest en nestplaats

Takkennest in boom, soms op oud nest van andere soort. Bouwt nest van takken, vaak met rommel (plastic bijv.). In de kruinen van bomen, vaak dicht bij water.

#### Functionele leefomgeving

In Europa vogel van het laagland, van halfopen, bos- en waterrijke gebieden, zoals rivierdalen met oibossen en moerasgebieden. Buiten de broedtijd in veel meer landschappen te vinden. Broedt solitair.

#### Criterium

Nesten van de zwarte wouw zijn het gehele jaar beschermd, omdat zij jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest. De nesten zijn, voor zover ze niet permanent verlaten zijn, jaarrond beschermd.

## Bijlage 10.1

### Ecologische informatie Bunzing, egel, hermelijn en wezel

#### Bunzing

Er is een opvallend verschil in formaat tussen de mannetjes en de vrouwtjes. Mannetjes kunnen tweemaal zo zwaar worden als vrouwtjes. De bunzing heeft een donkerbruine vacht, waar vooral op de flanken de gele, geelwitte of lichtbruine ondervacht doorheen schemert. De bunzing heeft een koptekening van witte, gelige of grijsachtige haren in de vorm van een masker. De oren zijn relatief klein met grijswitte randjes. De staart is lang, donker en ruig behaard.

Pasgeboren jongen hebben zijdeachtig, grijswit haar. Drie tot zes maanden oude bunzingen kunnen zeer donker zijn.

---

Kopromp:	33-45 cm (mannetje) of 28-38 cm (vrouwtje)
Staart:	12-18 cm (mannetje) of 10,5-15 cm (vrouwtje)
Achterpoot:	50-70 mm (mannetje) of 40-55 mm (vrouwtje)
Oor:	20-30 mm (mannetje) of 17-25 (vrouwtje)
Gewicht:	500-1800 gram (mannetje) of 300-900 gram (vrouwtje)

---

#### Habitat

De bunzing stelt weinig specifieke eisen aan zijn biotoop en komt voor in een breed scala aan landschappen, mits er voldoende dekking is in de vorm van houtwallen, greppels, akker- en boszomen. De bunzing heeft een voorkeur voor waterrijke gebieden.

De grootte van het leefgebied bedraagt 8 tot 1000 hectare. Dit varieert in de loop van het seizoen en door de jaren heen. De territoria zijn het grootst in de zomer, wanneer voedsel voor de jongen wordt gezocht. Het territorium van mannetjes is veel groter dan van vrouwtjes en overlapt dat van verscheidene vrouwtjes. Zowel mannetjes als vrouwtjes verdedigen hun territorium tegen seksegenoten.

De bunzing markeert bepaalde plekken in het leefgebied met een secreet uit zijn anaalklieren (muskus) en soms met uitwerpselen.

#### Verspreiding in Overijssel

De natuurlijke verspreiding van de bunzing loopt in Europa van de Atlantische kust tot aan de westelijke Oeral in Rusland. In het Verenigd Koninkrijk komt de bunzing alleen in het zuiden voor.

Verspreid over Nederland bestaan lokale populaties. Op de Waddeneilanden is geen populatie van de bunzing aanwezig.

De bunzing is verspreid en algemeen aanwezig tot in de tweede helft van de twintigste eeuw in Overijssel (zie bijlage 1). Veel meldingen komen uit Twente en het laagveengebied rond Staphorst. In een enkel gebied werd de bunzing niet waargenomen, zoals in de polder Mastenbroek tussen Zwolle, Kampen, Genemuiden en Hasselt. Het Overijsselse verspreidingsgebied van de bunzing is tussen 1989 en 1998 vergelijkbaar met het decennium daarvoor. Waarnemingen zijn bekend uit de kop van Overijssel, langs de Vecht, in de IJsselvallei en in het laagveengebied rond Staphorst. Verder zijn er meldingen van de Lemelerberg, de Sallandse heuvelrug en vanuit Twente. In de steden Zwolle en Deventer wordt de bunzing vaker gezien.

Meerdere waarnemingen komen uit de regio Hengelo-Enschede. Mogelijk profiteren bunzingen van de toenemende konijnenstand in de groene stadsranden. Waarnemingen in het buitengebied lijken echter af te nemen.

#### Leefwijze en voortplanting

De bunzing leeft bij voorkeur in kleinschalige en afwisselende cultuurlandschappen en natuurgebieden. Belangrijke elementen in het leefgebied zijn een combinatie van kleine

wateren en landschapselementen, zoals rietzomen, ruigten, houtwallen en greppels. Soms komt de bunzing ook voor in steden en dorpen met een natuurlijk karakter, zoals parken, braakliggend terrein, tuinen, etc. De bunzing leeft onopvallend en is vooral in de schemering en 's nachts actief. Waarnemingen van bunzingen in het veld zijn toevalstreffers. Relatief veel waarnemingen hebben betrekking op verkeersslachtoffers. Dit kan te maken hebben met het gedrag van de bunzing om op doodgereden dieren te azen. Prooidieren worden met een verassingsaanval overmeesterd. De bunzing maakt zijn nestplaats onder andere in houtstapels, takkenhopen en soms in een hol in de grond. Ook worden oude schuurtjes, stallen en andere bouwwerken bewoond. De bunzing houdt geen winterslaap. De perioden van de grootste activiteit liggen tussen 21:00 en 23:00 uur en tussen 2:00 en 5:00 uur. Bij strenge kou verlaat de bunzing zijn schuilplaats soms gedurende enige dagen niet. Regen vormt geen probleem. Buiten de paartijd en de tijd dat de jongen opgroeien leeft de bunzing solitair. De ranstijd valt aan het eind van de winter, in maart en april. Het mannetje onderneemt dan lange tochten op zoek naar een vrouwtje. De hofmakerij neemt vrij veel tijd in beslag. Uiteindelijk laat het vrouwtje zich door het mannetje meeslepen, waarna de paring plaatsvindt. Over het algemeen helpen de mannetjes niet mee bij het grootbrengen van de jongen.

De draagtijd duurt circa 6 weken, waarna van april tot juni gemiddeld 4 tot 6 (soms slechts 2 tot maximaal 11) jongen worden geboren. Na ongeveer 3 maanden zijn de jongen zelfstandig en van augustus tot november zoeken ze een eigen leefgebied. Jonge vrouwtjes bezetten vaak het leefgebied van de moeder of blijven in de omgeving. De jonge mannetjes trekken verder weg. Als de jongen vroegtijdig sterven is er soms later in de zomer een tweede worp.

Bunzingen worden maximaal 10 jaar oud, maar sterven meestal veel jonger, rond de 5 à 6 jaar.

### **Voedsel en sporen**

De bunzing kent een grote variatie in prooidieren: konijnen, hazen, bruine rat, zwarte rat, woelrat, muskusrat, muizen, vogels, eieren, kikkers en padden. Zelden wordt plantaardig voedsel gegeten.

De bunzing legt soms voedselvoorraden aan.

Langs de jachtroutes kunnen prooiresten en/of uitwerpselen worden gevonden. Een opvallend prooirestant is sterreschot. Net als nerts, blauwe reiger en buizerd braakt de bunzing een witte, geleachtige geklonterde substantie uit als een vrouwelijke kikker of pad is gegeten.

De uitwerpselen zijn cilindervormig. Verse keutels zijn zwart of donkerbruin glimmend, gevlochten. De afmetingen zijn 5 tot 10 cm lang en 5 tot 9 mm dik. Oude keutels zijn dof gekleurd, maar zelden viltig van uiterlijk.

Loopsporen en prenten zijn vooral te vinden op veldweggetjes, bospaden, strandbanken langs rivieren en beken en langs akkerranden.

### **Natuurlijke vijanden en andere bedreigingen**

#### Verkeer en versnippering

In Nederland is verkeer een belangrijke doodsoorzaak, vooral in de periode van het wegtrekken van de jongen. Ook de jacht speelt nog altijd een rol en bunzingen lopen of zwemmen nog al eens in rattenvallen. Bunzingen kennen geen natuurlijke vijanden.

#### Verdwijnen van natuurlijke landschapselementen

De bunzing heeft een structuurrijk kleinschalig (cultuur)landschap met voldoende dekking nodig om te kunnen overleven. Binnen dit landschap vormen

landschapselementen, zoals ruige overhoekjes, bosjes en hagen, een belangrijke biotoopvereiste. Buiten de dekking van vegetatie is de bunzing kwetsbaar voor andere predatoren. De kwaliteit van het leefgebied gaat achteruit als steeds minder van de landschapselementen overblijven en de afstand tussen deze natuurlijke structuren groter wordt.

## Egel

De egel behoort tot de insecteneters en is onmiskenbaar te herkennen aan de stekels op zijn rug en op de bovenkant van zijn kop. Een volwassen egel heeft ongeveer 8400 stekels van 1 cm lang. Waar stekels ontbreken is de huid bedekt met vrij stugge haren, die op de buik geelwit tot bruin zijn. Rond de ogen zijn de haren donkerbruin en vormen zij een masker. Het is op het eerste gezicht niet mogelijk om mannetjes van vrouwtjes en oudere van jongere dieren te onderscheiden.

---

Kopromp:	200-310 mm
Staart:	20-45 mm
Achterpoot:	40-50 mm
Gewicht:	300-1100 gram (tot 1500 gram vlak voor de winterslaap)

---

De egel kan bij gevaar zijn lichaam tot een bol oprollen en de stekels overeind zetten. Deze houding kan lang worden volgehouden. Hiermee beschermt de egel zich tegen roofdieren.

### Habitat

De egel voelt zich in allerlei biotopen thuis, als er maar voldoende voedsel en schuilgelegenheid is. Overdag houdt de egel zich meestal schuil onder struiken en bosschages, in composthopen of houtwallen. In de bebouwde omgeving van dorpen en steden heeft de egel zich goed weten aan te passen.

De leefwijze van de egel is territoriaal, maar verschillende territoria kunnen elkaar overlappen. In hetzelfde leefgebied zijn vaak meerdere egels op verschillende tijdstippen actief.

Mannetjes hebben een veel groter leefgebied dan vrouwtjes en hebben meerdere nesten in dat leefgebied. De grootte van het territorium verschilt per biotoop. In bosgebieden kunnen territoria van enkele hectares groot genoeg zijn. In open landschappen kunnen territoria oplopen tot 30 hectare.

### Verspreiding in Overijssel

De egel komt in bijna heel Europa voor. Het blijkt dat het verspreidingsgebied samenvalt met de aanwezigheid van loofbossen.

Indicatief wordt voor de periode van 1970 tot 1988 aangegeven dat de egel in 29 van de toenmalige ruim 50 gemeenten in Overijssel voorkwam. Het aantal waarnemingen nam vervolgens toe in de periode van 1989 tot 1998. In deze periode kwam de egel in de hele provincie Overijssel voor, volgens de waarnemingen. In het verspreidingsbeeld van het begin van deze eeuw is weinig verschil te zien ten opzichte van de twee decennia daarvoor (zie bijlage 1). Landelijke tellingen tonen echter aan dat na de eeuwwisseling het aantal egels flink is teruggelopen. Of de dichtheden in Overijssel ook achteruit gaan is onvoldoende bekend. Het huidige verspreidingsbeeld (1999-2010) van de egel is voor een belangrijk deel gebaseerd op meldingen van verkeersslachtoffers en in mindere mate op waarnemingen van levende dieren.

### Leefwijze en voortplanting

De egel is de enige soort van de inheemse insecteneters die een echte winterslaap houdt. Deze periode begint grofweg in november en duurt tot eind maart of begin april. In de

winter is de sterfte groot, vooral onder jonge egels die laat in de zomer zijn geboren. Deze egels hebben nog te weinig vetreserves kunnen opbouwen om een lange winter te kunnen doorstaan.

Egels zijn actief in de schemering en 's nachts. Overdag trekken egels zich terug in een nest, dat meestal bestaat uit bladeren. De egel keert gedurende de nacht vaak enkele malen terug naar het nest. De egel struint in een rustig tempo het leefgebied af op zoek naar voedsel. Soms onderbreekt de egel zijn verkenning om rond te kijken en de bodem af te zoeken.

Reuk en gehoor zijn bij de egel goed ontwikkeld, het zicht is matig.

### **Voedsel en sporen**

De egel leeft van ongewervelde dieren (zoals kevers, rupsen, regenwormen en slakken), kleine zoogdieren en amfibieën. Soms worden eieren of reptielen (zoals hagedissen en slangen) gegeten. Egels eten ook kleine hoeveelheden plantaardig voedsel, zoals vruchten en paddenstoelen.

De uitwerpselen van de egel zijn cilindervormig, meestal aan één kant puntig. De uitwerpselen zijn 8-12 mm dik en 3-6 cm lang. Vaak is de kleur zwart en zitten er glinsterende fragmenten van keverdekschilden in. Ze vallen met name op in korte vegetaties, maar zijn overal te vinden waar de egels zich ophouden. De inhoud van de uitwerpselen bevat soms haar, bot of veren. Ze lijken dan op uitwerpselen van roofdieren. In de nazomer bevatten de egelkeutels ook restanten van bessen.

De prenten van de egel hebben relatief lange nagelafdrukken en lange teenkussens. Het spoor bestaat vaak uit een schuifelende stap. De prenten van linker en rechter poten zijn duidelijk gescheiden.

### **Natuurlijke vijanden en andere bedreigingen**

#### Verdwijnen van ruitges

De aantallen egels zijn in het begin van de éénentwintigste eeuw sterk teruggelopen. Mogelijke oorzaak is het verdwijnen van ruitges in tuinen en parken.

#### Verdwijnen van houtwallen

Met het verdwijnen van houtwallen verliest de egel een belangrijk functioneel leefgebied binnen het territorium.

#### Verdrinking in vijvers

Egels kunnen goed zwemmen, maar zijn niet in staan om uit water te kruipen als het steile, hoge oevers betreft. Hierdoor kunnen bepaalde vijvers een gevaar vormen en verdrinking veroorzaken.

#### Verkeer en versnippering

De grootste bedreiging van de egel is verkeer, wat door versnippering door veel leefgebieden kruist. Jaarlijks sneuvelen er grote aantallen egels op de wegen.

#### Sterfte in de winter

De sterfte tijdens de winterslaap is groot, met name bij jonge dieren die laat in de zomer geboren zijn. Deze dieren hebben weinig reservevet om een lange winter door te komen.

## **Hermelijn**

De hermelijn heeft een lange en zwaar behaarde staart met een zwarte punt. De rug is grijs- of beigebruin, de buik wit of geel. De demarcatielijn is recht en er zijn geen bruine keel- of halsvlekjes. De oren hebben een lichte rand.

Kopromp:	24-29 cm (mannetje) of 21,5 -26 cm (vrouwte)
Staart:	9-12 cm (mannetje) of 8-10 cm (vrouwte)
Achterpoot:	40-50 mm (mannetje) of 25-44 mm (vrouwte)
Oor:	16-25 mm
Gewicht:	150-445 gram (mannetje) of 140-260 gram (vrouwte)

Hermelijnen kunnen in de winter geheel of gedeeltelijk wit worden. De staartpunt blijft echter altijd zwart. Niet alle hermelijnen verkleuren in gelijke mate, sommige slechts gedeeltelijk. De overgangperiodes van vachtwisseling zijn november/december en maart. Bij jonge hermelijnen is de zwarte staartpunt na circa zes weken aanwezig.

### **Habitat**

De hermelijn komt voor in een breed scala aan landschappen, van bebost terrein en houtwallen tot aan polders. Meer dan de wezel komt de hermelijn voor in vochtige terreinen, zoals slootkanten, rietvelden en broekbossen. De hermelijn komt minder voor in korenvelden en uitgestrekte bossen. In bossen houdt de hermelijn zich vooral op in de randzones.

De territoriumgrootte van de hermelijn ligt tussen de 4 en 50 hectare. Het leefgebied van het mannetje is drie- tot viermaal zo groot als dat van het vrouwtje.

Wanneer een hermelijn zich door zijn leefgebied verplaatst, maakt het veel gebruik van stapelmuurtjes, heggen, oeverlijnen, rietzomen en andere beschutte elementen. Schuilplaatsen vindt de hermelijn onder boomwortels, in oude konijnenholten of rattenholten, in houtstapels, nisjes en boomholtes. De hermelijn is een goede klimmer en jaagt soms zwemmend.

Holen met een doorsnede kleiner dan 5 cm kan de hermelijn niet binnendringen.

In de winter gaat de hermelijn soms stallen of schuren in. Net als de wezel speurt de hermelijn zijn omgeving af door recht overeind te gaan staan op zijn achterpoten.

Loopsporen zijn soms te vinden op slijkplekken of in een dun laagje sneeuw.

### **Verspreiding in Overijssel**

De hermelijn is, vanwege een verborgen leefwijze, een lastige soort om waar te nemen. Het is moeilijk na te gaan of het aantal hermelijnen in Overijssel toe- of afneemt. Voor een goed beeld van de verspreiding is gericht onderzoek vereist. Waarschijnlijk heeft de hermelijn in Overijssel een aaneengesloten verspreidingsgebied.

In de jaren '70 en '80 werd de hermelijn in lage dichtheden over de hele provincie gemeld. Het zwaartepunt lag rond Staphorst en in Twente. Het decennium hierna (jaren '90) was het aantal waarnemingen laag, maar de verspreiding dekte de hele provincie. Rondom Hardenberg, tussen Steenwijk en Giethoorn en rondom Lemele is het beeld van een aaneengesloten verspreiding.

Tussen 1999 en 2010 was het verspreidingspatroon vergelijkbaar met het decennium hiervoor (zie bijlage 1). Dichtheden zijn laag. Uit de omgeving van Hardenberg en het zuidwesten van Salland waren maar weinig waarnemingen bekend.

### **Leefwijze en voortplanting**

De hermelijn leeft in een hol, meestal een konijnenhol of oud mollennest. De hermelijn verplaatst zich vaak langs lijnvormige elementen die dekking bieden. Heggen, muurtjes en oevers kunnen deze functie goed vervullen. Ook maakt de hermelijn geregeld gebruik van hopen of gangen van andere dieren. De hermelijn kan zich door gangen en hopen verplaatsen als die ten minste 5 cm in doorsnede zijn.

De hermelijn is het hele jaar door actief. Het stapelvoedsel bestaat uit knaagdieren, zoals woelmuizen. Deze prooien vindt de hermelijn in ruige graslanden, houtwallen en struweel.

## Voedsel en sporen

De hermelijn jaagt vooral op zoogdieren, veelal knaagdieren. In belangrijke mate kleine soorten, zoals woelmuizen en woelratten, maar ook konijnen. Verder worden ook vogels gegeten, een enkele keer ook vogeleieren.

De hermelijn maakt soms een voorraad van gedode en half opgegeten prooidieren. Soms liggen er prooiresten (zoals afgebeten veren of muizenstaarten) van de hermelijn bij de ingang van het hol. Vaak met uitwerpselen van de hermelijn er bij.

De uitwerpselen zijn 4 tot 8 cm lang en 3 tot 6 mm dik. Ze zijn langgerekt, gevlochten en puntig. Verse uitwerpselen zijn glimmend zwart, oudere uitwerpselen zijn grijs. De uitwerpselen van de hermelijn eindigen vaak in dunne haartoefjes.

In de buurt van regelmatig gebruikte schuilplekken, zoals takkenhopen, stromijten, holtes in slootkanten en onder boomwortels, heeft de hermelijn latrines.

## Natuurlijke vijanden en andere bedreigingen

### Afname voedselaanbod

De voedselsituatie kan verbeterd worden door onder andere de aanplant of het handhaven van struikbegroeiing van vooral bes- of noten-dragende planten.

### Afname van landschapselementen

De hermelijn maakt veel gebruik van natuurlijke dekking, zoals stapelstenen, natuurlijke vegetatieovergangen, houtstobben en lijnvormige landschapselementen. Afname van landschapselementen verslechtert het functioneel leefgebied van de hermelijn. Er is dan minder dekking, schuilgelegenheid en verbindingroutes binnen het territorium.

### Verkeer en versnippering

Autowegen die het territorium van de hermelijn doorsnijden vormen een belangrijke barrière en doodsoorzaak. Met name wanneer jonge dieren een eigen territorium gaan zoeken en rondzwerven vallen er veel verkeerslachtoffers.

## Wezel

De wezel is, op de dwergwezel na, het kleinste roofdier van Europa. Wezels lijken sterk op hermelijnen, maar zijn duidelijk kleiner en hebben een kortere staart. De vrouwtjes zijn zo klein, dat ze muizen tot in hun gangenstelsel kunnen achtervolgen. Het lichaam van de wezel is langgerekt en zeer lenig, met relatief korte poten. De rugkleur is grijsbruin en de buikzijde is wit. De demarcatielijn tussen rug- en buikzijde is onregelmatig en bochtig. Vaak zit er een bruin vlekje achter de mondhoek. De staart is relatief kort, eenkleurig en kort behaard. De staart van de wezel eindigt niet in een zwarte punt zoals bij de hermelijn wel het geval is.

---

Kopromp:	150-240 mm (mannetje) of 130-210 mm (vrouwtje)
Staart:	40-67 mm (mannetje) of 30-55 mm (vrouwtje)
Achterpoot:	28-36 mm (mannetje) of 25-32 mm (vrouwtje)
Oor:	11-18 mm (mannetje)
Gewicht:	65-150 grams (mannetje) of 40-85 gram (vrouwtje)

---

In sommige delen van Europa worden wezels in de winter geheel of gedeeltelijk wit. Soms heeft de wezel witte poten. Juveniele wezels hebben vaak bruine vlekjes langs de demarcatielijn. Wezelprenten hebben een ovale vorm.

## Habitat

Wezels leven zeer onopvallend in kleinschalige en structuurrijke landschappen met een sterke afwisseling van onder andere graslanden, ruigten, bosjes, houtwallen en rietzomen. Natuurlijke vegetatieovergangen en terreinreliëf, zoals dijken, walletjes en



greppels, zijn belangrijke habitatkenmerken van de wezel. Af en toe komt de wezel ook in groenere wijken, parken en braakliggende terreinen van dorpen en steden voor.

De mannetjes hebben een scherp begrensde territorium van 1 tot 25 hectare. Het territorium van de vrouwtjes is niet scherp begrensd en is 1 tot 7 hectare groot. Het leefgebied van een mannetje overlapt dat van verschillende vrouwtjes.

### **Verspreiding in Overijssel**

De wezel komt in heel Europa voor, met uitzondering van Ierland. In Nederland komt de wezel verspreid maar lokaal voor, afhankelijk van geschikt habitat en muizendichtheden.

Uit jachtgegevens blijkt dat de wezel algemeen voorkwam in Overijssel.

In de jaren '70 van de vorige eeuw werden wezels in 81 kilometerhokken in Overijssel waargenomen. Dit nam in de decennia daarna enigszins af, met tussen 1990 en 2000 in 72 kilometerhokken binnen Overijssel. De wezel lijkt in aantal en verspreiding te zijn afgenomen in Overijssel (zie bijlage 1), maar uit de randen van grote steden, zoals Zwolle, lijkt tussen 2000 en 2010 een toename te zijn.

Wezels zijn meerdere keren langs de Sallandse heuvelrug, in noordwest Overijssel, verspreid in de uiterwaarden langs de IJssel, het Zwarte Water en de Overijsselse Vecht waargenomen. De wezel lijkt zich vooral redelijk te handhaven op landgoederen, in de uiterwaarden en in sommige natuurgebieden. De wezel komt onder andere voor in de Wieden en de Weerribben.

Meldingen bestaan uit zeer incidentele zichtwaarnemingen, doodvondsten en vangsten bij ecologisch onderzoek. Er is echter behoefte om dit te staven met nader onderzoek.

### **Leefwijze en voortplanting**

De wezel is voornamelijk overdag actief en wordt relatief vaak in de nazomer waargenomen.

De wezel jaagt op een zeer actieve wijze: zigzaggend en verkennend in allerlei hoeken en kieren om de prooi te verassen. Soms klimt de wezel ook. In de winter jaagt de wezel onder de sneeuw op muizen.

### **Voedsel en sporen**

Kleine zoogdieren, vooral woelmuizen, zijn het belangrijkste voedsel voor de wezel. Vogels, koudbloedige dieren en fruit worden aanvullend gegeten. Woelmuizen kunnen tot wel 85% van het menu uitmaken.

Vlakbij de vaste schuilplek leggen wezels een latrine aan. De nestholte wordt bekleed met haren en veren van prooidieren.

De uitwerpselen van de wezel zijn klein, langgerekt en sterk gedraaid of gevlochten, met een puntig uiteinde. Ze zijn 3 mm dik en 3-4 cm lang. Vers hebben ze een zwart glanzende kleur. Oudere uitwerpselen zijn grijsachtig en droog/vezelig.

### **Natuurlijke vijanden en andere bedreigingen**

#### Verdwijnen van natuurlijke landschapselementen

Een structureel kleinschalig (cultuur)landschap met voldoende dekking is van groot belang voor de wezel om te kunnen overleven. Binnen dit landschap hebben ruige overhoekjes, bosjes en hagen een belangrijke functie voor de wezel. Buiten de dekking van vegetatie is de wezel kwetsbaar. De kwaliteit van het leefgebied gaat achteruit als de afstand tussen natuurlijke landschapselementen groter wordt en als er steeds minder dergelijke ruige overhoekjes, bosjes en hagen beschikbaar zijn.

#### Afname voedselaanbod

Wezels zijn sterk afhankelijk van de populatie woelmuizen. Als deze prooidierpopulatie verdwijnt of sterk afneemt, heeft dat direct gevolgen voor de wezels.

#### Verkeer en versnippering

Wegen kunnen een leefgebied isoleren. Een faunapassage (zie paragraaf 5.6) kan uitkomst bieden. Verkeer kan lokaal een belangrijke doodsoorzaak zijn en een grote impact hebben op de metapopulatie als het leefgebied door drukke wegen wordt doorsneden.

## Bijlage 10.2

### Verskillende onderzoeksmethodieken voor bunzing, egel, hermelijn en wezel

#### Cameraval

Schuwe en nachtactieve zoogdieren kunnen worden vastgesteld met behulp van een cameraval of wildcamera. Voor de inventarisatie van bunzing is een cameraval een goede methode. Wezel en hermelijn worden zelden vastgesteld met deze methode (Bouwens, 2017). Door gebruik van een lokstof wordt de trefkans vergroot. Als lokstof zijn goede resultaten te halen met sardientjes of visolie. Een wildcamera kan op veel verschillende manieren worden ingezet en de opstelling heeft invloed op het resultaat. Aangeraden wordt om het NEM bunzing boommarter-protocol te gebruiken (La Haye et al., 2017). Dit is een lage opstelling (tot circa 50cm boven de grond) met een geperforeerd blikje sardientjes als lokmiddel.

#### Sporenbuis



In de sporenbuis is een loopplankje aanwezig, waarop de prenten (pootafdrukken) worden vastgelegd. Voor het op soortnaam determineren van de prenten is enige ervaring vereist. De veldgids diersporen (Diepenbeek, 1999) is daarvoor een bruikbaar hulpmiddel. Verwarring tussen marterachtigen of andere soorten is mogelijk.

#### Marterbox



Een cameraval gemonteerd in een marterbox, die te bereiken is door middel van een korte tunnel, kan uitkomst bieden bij het onderzoek naar wezel en hermelijn. Deze twee soorten mijden open ruimtes en worden daardoor moeilijk met een cameraval vastgelegd. De marterbox moet wel worden opgesteld op een plaats met voldoende dekking. Er zijn verschillende marterboxen op de markt.

#### Mostela



De Mostela of 'marterkist' kan effectief worden gebruikt om de kleinste marters (wezel en hermelijn) in beeld te krijgen in het veld. De standaard Mostela met een 8 cm diameter doorloopbuis is geschikt voor de doorgang van de vrouwelijke wezel (de kleinste van de wezels) tot de mannelijke hermelijn (de grootste in de wezelreeks). Een Mostela is ook zelf te maken. Het is wel van belang dat er een goede camera op de juiste afstand wordt gemonteerd en dat de diameter van de toegangsbuis afgesteld is op de soorten die worden onderzocht. Het is sterk aan te bevelen een sporenbuis en meetlint (voor schatting van het formaat) te integreren in de kast.

#### Struikrover®



Dit betreft nieuw instrument om kleine marterachtigen te detecteren en is ontwikkeld vanuit de behoefte om een universele methode toe te kunnen passen. De struikrover® is de naam van een wildcamera die in een schuin afgesneden pvc buis is gemonteerd. De pvc-buis is aan de bovenkant voorzien van een transparant venster om licht door te laten. Aan de ingang van de buis wordt een lokmiddel, zoals goed geurende sardientjes, toegepast. (Van Uchelen & Smaal, 2019) Deze onderzoeksmethode heeft als voordeel dat alle vier (bunzing, egel, hermelijn en wezel) hier mee vast te stellen zijn. De camera dient bij voorkeur op fotostand gezet te worden, met twee foto's per opname. Om de uit te sluiten

dat de soorten in een gebied aanwezig zijn, dient de struikrover® ten minste circa 3 weken in het projectgebied te worden geplaatst. Een beschutte plek, zoals tussen struweel, takkenhopen, of in ruigtekruiden geeft een goede trefkans.

### **Nestkast**



Op jacht naar prooidieren en op zoek naar geschikte rustplaatsen zoeken kleine marterachtigen actief kleine holtes op. De nestkast bestaat uit een houten kastje met daaraan een donkere buis met een opening van circa 4,5 cm diameter (alleen geschikt voor wezel en hermelijn). Om de binnenruimte te bereiken moet de marterachtige over een sporenplankje in een donkere buis lopen. Hierop worden de prenten vastgelegd op papier. De nestkast wordt op de grond gezet.

### **Verzamelen keutels en DNA-analyse**

Om uitwerpselen te determineren is veel ervaring nodig en de uitkomst is niet altijd betrouwbaar. De soort kan wel goed worden vastgesteld door middel van het aanwezige DNA. Verwarring met DNA van de gegeten prooien is mogelijk. Dit gebeurt als juist het DNA van de prooi, en niet van de predator, wordt vermeerderd in de DNA-analyse. Op het moment dat marterkeutels worden gevonden tijdens veldonderzoek, kan door middel van eDNA (environmental DNA) achterhaalt worden van welke diersoort de keutels afkomstig zijn. Dit is een van de eenvoudigste vormen van eDNA en geeft een grote determinatiezekerheid. Keutels zoeken is een aanvullende methode. Hier kan gericht naar worden gezocht tijdens het plaatsen van onderzoeksmaterialen, zonder dat het veel inspanning kost.

### **Jiggler-methode**

De jiggler-methode maakt gebruik van een stuk gebogen ijzerdraad met een thee-ei aan het uiteinde. In het thee-ei wordt een geurend lokmiddel gedaan. De constructie wordt stevig rechtop geplaatst, waarbij het thee-ei met lokmiddel op circa 30 cm boven de grond aan het ijzerdraad hangt. Een bunzing moet op zijn achterpoten gaan staan om bij de geurstof te komen. De geurstof kan niet snel wegspoelen bij regen. Wezel en hermelijn kunnen niet bij het geur-lokmiddel komen en blijven daardoor vaak buiten beeld. Bunzings gaan van nature niet zo snel op de achterpoten staan wat de trefkans enigszins beperkt.

## **Bijlage 10.3**

### **Minimale inzet inventarisatiemethode**

De minimale inzet per inventarisatiemethode is afhankelijk van de aanwezige elementen die in het plangebied aanwezig zijn. Drie functies moeten in het onderzoek aandacht krijgen:

- a. Verblijfplaatsen;
- b. Verbindingszones;
- c. Foerageergebied;

Het aantal in te zetten inventarisatiemiddelen is daarom niet afhankelijk van de omvang van het onderzoeksgebied, maar moet worden bepaald aan de hand van de aanwezige (potentiele) verblijfplaatsen en de aanwezige verbindingzones en foerageergebieden. De inventarisatiemiddelen dienen gedurende de looptijd van het onderzoek ingezet te worden in de aanwezige structuren die mogelijk gebruikt worden door de kleine marsters of egels. Daardoor is in sommige gevallen veel onderzoeksinspanning nodig en in andere gebieden volstaat slechts een beperkte inspanning: onderzoeksgebieden met veel potentiele verblijfplaatsen en verbindingzones vergen een grotere onderzoeksinspanning dan monotone terreinen met weinig structuurrijke elementen en beschutte plekken.

## Bijlage 11.1

### TOEPASSING VAN EFFECTENINDICATOR OP SOORTENBESCHERMING OVERIJSSEL

In de effectenindicator zijn de meest voorkomende storende factoren beschreven. Deze effectenindicator geeft alleen generieke informatie over mogelijke effecten van de activiteit op bepaalde soortgroepen. Uit de effectenindicator kan dus niet op voorhand worden afgeleid of een activiteit schadelijk is. Storende factoren veroorzaken effecten voor flora en fauna die optreden ten gevolge van activiteiten. Denk bijvoorbeeld aan verstoring door licht en geluid. De effectenindicator onderscheidt 19 storende factoren. Bij evenementen worden daarvan zes storende factoren gezien als risico voor beschermde soorten.

Een soort is gevoelig voor een storende factor als 'in zijn algemeenheid' de storende factor leidt tot negatieve effecten op een soort. Negatieve effecten kunnen weer de gunstige staat van instandhouding beïnvloeden.

Bij evenementen kunnen verschillende activiteiten plaatsvinden. Hieronder is een overzicht van de meest voorkomende negatieve effecten op verschillende soortgroepen weergegeven. Per storingsfactor is een uitleg gegeven over de kenmerken, de interactie met andere factoren en de gevolgen voor verschillende dier- en plantengroepen.

#	Storingsfactor
1	Verontreiniging
2	Verstoring door geluid
3	Verstoring door licht
4	Verstoring door trilling
5	Optische verstoring
6	Verstoring door mechanische effecten

#### 1. Verontreiniging

**Kenmerk:** Er is sprake van verontreiniging als er verhoogde concentraties van stoffen in een gebied voorkomen die onder natuurlijke omstandigheden niet of in zeer lage concentraties aanwezig zijn. Bij verontreiniging in het kader van evenementen speelt afval een grote rol, wat gebiedsvreemde stoffen kan inbrengen in het ecosysteem: organische verbindingen, zware metalen, plastic, metalen deeltjes, etc. Deze stoffen werken in op de bodem, oppervlaktewater en lucht, maar kunnen ook verstikkend werken voor dieren (bijv. ballonnen of bekertjes).

**Interactie andere factoren:** Geen directe interactie met andere factoren. Wel kan verontreiniging als gevolg van andere factoren optreden.

**Gevolg:** Voornamelijk vissen, amfibieën en vogels reageren op verontreiniging. De ecologische effecten uiteten zich in het verdwijnen van soorten en/of het beïnvloeden van gevoelige ecologische processen. Deze beïnvloeding kan direct plaatsvinden maar ook indirect via een opeenvolging van ecologische interacties. De gevolgen van verontreiniging zijn divers en complex. In het algemeen kan gesteld worden dat aquatische habitattypen en soorten gevoeliger zijn dan terrestrische systemen (Folke et al. 2005; Elmquist et al. 1987). Ook geldt dat soorten in de top van de voedselpiramide gevoeliger zijn, als gevolg van accumulatie van verontreinigingen. Echter, afhankelijk van de concentratie en duur van de verontreiniging zijn alle soorten gevoelig en kan verontreiniging leiden tot verandering van de soortensamenstelling.

#### 2. Verstoring door geluid

**Kenmerk:** Verstoring door onnatuurlijke geluidsbronnen; permanent zoals geluid van wegverkeer dan wel tijdelijk zoals geluidsbelasting bij evenementen. Geluid is een hoorbare trilling, gekenmerkt door geluidsdruk en frequentie.

**Interactie andere factoren:** Treedt vaak samen met visuele verstoring op door bijv. wandelaars, paardensportwedstrijden, manifestaties, etc.

**Gevolg:** Geluid is een belangrijke factor in de verstoring van fauna. De verstoring door geluid wordt beïnvloed door het achtergrondgeluid en de duur, frequentie en sterkte van

de geluidsbron zelf. Geluidsbelasting kan leiden tot stress en/of vluchtgedrag van individuen. Dit kan vervolgens weer leiden tot het verlaten van het leefgebied of bijvoorbeeld een afname van het reproductieproces. In bepaalde gevallen kan ook gewenning optreden, in het bijzonder bij continu geluid. Voor vogels is de meest kwetsbare periode het broedseizoen.

### **3. Verstoring door licht**

**Kenmerk:** Verstoring door kunstmatige lichtbronnen, zoals licht uit masten, tijdelijke terreinverlichting in parken/natuurgebiedenwoonwijken, etc.

**Interactie andere factoren:** Treedt vaak samen met visuele verstoring op door bijv. het opzetten van evenemententerreinen of met verstoring door geluid (bijv. concerten).

**Gevolg:** Kunstmatige verlichting van de nachtelijke omgeving kan tot verstoring van het normale gedrag van soorten leiden. De verstoring heeft veel te maken met de kleur van het licht en is soortspecifiek<sup>22</sup>. Met name schemer- en nacht actieve dieren kunnen last hebben van verstoring door licht, doordat zij juist aangetrokken worden of verdreven door de lichtbron. Hierdoor raakt bijvoorbeeld hun ritme ontregeld of worden verlichte delen van het leefgebied vermeden. Dit betreft voornamelijk vogels, insecten en vleermuizen.

### **4. Verstoring door trilling**

**Kenmerk:** Er is sprake van verstoring door trillingen in bodem en water als dergelijke trillingen door menselijke activiteiten veroorzaakt worden, zoals bij het leggen van rijplaten, de opbouw van tribunes en stellages, verkeer, etc.

**Interactie andere factoren:** Kan vooral samen optreden met verstoring door geluid.

**Gevolg:** Trilling kan leiden tot verstoring van het natuurlijke gedrag van soorten. Individuen kunnen tijdelijk of permanent verdreven worden uit hun leefgebied. Over het daadwerkelijke effect van trilling is nog zeer weinig bekend. Verbeter de bereikbaarheid van het evenement voor bezoekers per fiets of met het openbaar vervoer.

### **5. Optische verstoring**

**Kenmerk:** Optische verstoring betreft verstoring door de aanwezigheid en/of beweging van mensen dan wel voorwerpen die niet thuishoren in het natuurlijke systeem.

**Interactie andere factoren:** Treedt vaak samen op met verstoring door geluid (in geval van recreatie), trilling of licht (in geval van voertuigen en evenemententerreinen).

**Gevolg:** Optische verstoring leidt vooral tot vluchtgedrag van dieren. De soort reageert bijvoorbeeld op beweging omdat een potentiële vijand wordt verwacht. Andersom kan optische verstoring juist ook het uitzicht van soorten beperken waardoor zij potentiële vijanden niet zien naderen. De daadwerkelijke effecten zijn zeer soort specifiek en hangen af van de schuwheid van de soort en de mate waarin gewenning optreedt. Bovendien kunnen de effecten afhankelijk zijn van de periode van de levenscyclus van de soort: in de broedtijd zijn soorten over het algemeen schuwer en dus gevoeliger voor optische verstoring. Optische verstoring in het kader van evenementen is beperkt tot vogels (in het broedseizoen).

### **6. Verstoring door mechanische effecten**

**Kenmerk:** Onder mechanische effecten valt verstoring door betreding van kwetsbare natuur, zoals oevers, struweel, bosranden of bij de inrichting van evenemententerreinen, zoals rijplaten, tribunes, stellages, hekwerken, etc. De oorzaken en gevolgen zijn bij deze storende factor zeer divers.

**Interactie andere factoren:** Verstoring door mechanische effecten kan samenvallen met verstoring door geluid, licht en trilling.

**Gevolg:** Deze storende factor kan leiden tot het verstoren of doden van individuele flora- en fauna. De verstoring of verandering treedt vaak op ten gevolge van recreatie of bijvoorbeeld militaire activiteiten. Het effect is zeer afhankelijk van de kwetsbaarheid (gevoeligheid) van de soort en de locatie (bijv. oevers, struweel, bosranden). Bij

---

<sup>22</sup> [https://nioo.knaw.nl/nl/licht-op-natuur#quicktabs-licht\\_op\\_natuur=2](https://nioo.knaw.nl/nl/licht-op-natuur#quicktabs-licht_op_natuur=2)

evenementen is de kans groot dat bij betreden van kwetsbare locaties, planten worden vertrapt of ontworteld (bijv. onder rijplaten of door betreding van oevers), dieren worden overreden of vertrapt (bijv. op mountainbike parcours), of nest-/voorplantingsplaatsen worden vernield (bijv. bij paardensportwedstrijden op open terreinen waar vogels broeden).